ISSN 0281-9864

Svensk civilreligion med två ansikten: Palme och ärkebiskoparna

Pétur Pétursson

1991 No. 40

Lund University
Sweden

KOGNITIONSVETENSKAPLIG FORSKNING

Cognitive Science Research

Svensk civilreligion med två ansikten: Palme och ärkebiskoparna

Pétur Pétursson

1991 **No. 40**

Cognitive Science Research

Lund University
Sweden

Postal address

Cognitive Science Research
P.O. Box 7080
S-220 07 LUND
SWEDEN

Editor

Bernhard Bierschenk
Department of Psychology
Lund University

Adm. editor

Helge Helmersson
Department of Business Adm.
Lund University

Abstract

Since the 1960s there has been increasing understanding and cooperation between the religious and the political spheres in Sweden, notably beween the Church of Sweden and the Socialdemocratic Party. Both have been occupied with issues outside their traditional national and confessional boundaries. The question is whether and to what extent this has resulted in a "civil religion of the Swedish society" which unites the Church and secular politics in their striving for justice and peace in the world.
We would expect this civil religion be expressed at joint meetings of the representatives of the Church and the Party. In this research report five speeches by leaders of the two bodies (Palme 1965, 1968 and 1983 and the Archbishop 1968 and 1983) are analyzed by the Perspective Text Analysis method. This method makes it possible to describe and analyse the speaker's conceptual structure, cognitive processes, level of argumentation and changes in these matters over the course of time in question. This description leads naturally to an analysis of the degree of compatability between the cognitive representation of these speeches and the ideologies and strategies of the two bodies, but the present report only lays the groundwork for this furhter study.

Den perspektiviska textanalysen

Metoden

Språksociologin och -filosofin har lärt oss att vårt språk är på ett komplicerat sätt en spegling av vår egen situation men att det samtidigt är ett instrument med vilket vi orienterar oss om vår omvärld, informerar oss och påverkar andra människors beteende och idéer - dvs vår omgivning. En text är alltså en produkt av denna dubbla process - återspegling och påverkan. Den är en produkt av en "cooperative process" mellan textproducenten och hans omgivning. Vår syn på världen, vår tros- och livsåskådning byggs upp och förmedlas via språket i diskurs med andra människor.[1] Denna diskurs befrämjas i en bestämd kontext eller situation. Språket är en del av vårt förhållningssätt och avslöjar hur vi bär oss åt här i livet, hur vi definierar vår verklighet och hur vi relaterar oss till den.

Bernhard och Inger Bierschenk inleder sin presentation av metoden genom att påpeka att studiet av kunskap i stor utsträckning bygger på studiet av språket och hur språket "representerar" verkligheten. All kunskap utgår ifrån förutsättningen att man kan skilja mellan subjekt och objekt. Antingen går man utifrån det som sägs, det som utsagan handlar om och inre logiska relationer eller man utgår ifrån det subjektiva dvs informella inställningar. Det förra har i traditionell västerlänsk vetenskapsteori fått monopolisera benämningen vetenskapligt tillvägagångssätt. Den perspektiviska textanalysen erbjuder ett tredje alternativ, dvs en metod som innebär:

1) that the subject component (agent function) is the fundamental one in the steering mechanism on which any knowledge analysis must be based, and

2) that the perspective may be differentiated from the objects and be graphically displayed.[2]

Den perspektiviska textanalysen bygger på kognitiv psykologisk teori om språket och datoriserad lingvistisk bearbetning av "naturliga" texter, dvs det talade och skrivna språket som t ex enkättsvar, självbiografier, men också officiella dokument, tal, tidningsartiklar osv. Den har främst använts för undersökning av kognitiva strukturer, men ingenting hindrar

[1] Peter Berger och Thomas Luckmann, *The Social Construction of Reality*
[2] Bernhard och Inger Bierschenk "Agent Function as the Basis for Perspective Control" *Kognitionssvetenskaplig forskning*, no. 9, 1985 s 2

att den också används för att studera strategier och ideologiska strukturer.[3]

Denna metod bryter upp texten i enheter som inte består av enstaka ord eller begrepp utan av ett verb som alltid är förknippat med en agent och ett objekt. Själva metoden förutsätter att det alltid finns en agent (A) förknippad med ett verb och att denna agent säger eller gör någonting. Den inriktar sig på och är relaterad till någonting och detta någonting är objektet (O). Objektet består av uttalanden om verkligheten och om agentens förhållning och perspektiv. Detta perspektiv ger både direkt och indirekt uttryck för kunskap om den verklighet agenten befinner sig i eller syftar till. Verbet uttrycker en aktion eller handling (a).

Prepositionerna är viktiga för denna analys eftersom agentens relation till omvärlden ges genom den preposition som agenten knyter till objektet. (Agenten behöver inte alltid vara det samma som textens grammatiska subjekt.) När inte agenten eller objektet finns i den grammatiska anknytningen till texten supplerar man den i så fall för att få fullständiga enheter för den klusteranalys som gör att man kommer åt strukturer i texten. För kodningen har det utvecklads ett detaljerad regelsystem.[4] Om inte det i själva texten finns en agent eller ett objekt knutet till ett verb så sätter man ett X i stället som då står för en okänd agent eller ett okänt objekt. I regel blir det endast en eller mycket få sådana okända agenter eller objekt i en text som består av mer än ett par rader så detta ställer inte till så stort bekymmer som man skulle kunna tro vid första åtanke. Enheterna som ligger till grund för analysen kan man därför karakterisera på följande sätt: A, **agenten**, a, **aktion** som uttryckts genom verbet, och O som är **objektet**. Tillsammans får enheten betäckningen AaO. Agenten och objektet kan bestå av ett ord eller ett antal ord som tillsammans bildar en agent eller objekt beroende på kopplingen till verbet. Dessa ord eller textsträngar ges ett visst värde och matas in i datorn.

I kodningen får agenten alltid samma värde (30) och det samma gäller verbet (40). Men man skiljer på objekten som kan få fyra värden. De som inte som inte har någon preposition knuten till sig får värdet 50. De som har prepositioner som uttrycker lokalisering eller riktning (som *på, bland, till*) får värdet 60. Objekt som har prepositioner som ger uttryck för medel eller instrument (t.ex. *genom* och *med*) får ett speciellt värdet 70, och de objekt som är knutna till prepositioner som pekar så att säga ut över själva planet som agenten rör sig på, ut i textvärldens horisont, det som metodens upphovsmän kallar för textens sättpunkt, får värdet

---

[3]Se t.ex. Åke Gabrielsson och Margareta Paulsson 1989

[4]Analysen innebär att man identifierar alla AaO enheter i texten för att sedan mata dessa in i dataprogrammet. Jag kommer inte närmare att beskriva dessa regler utan hänvisar till Bierschenk & Bierschenk, "Concept Formulation , Part II," *Kognitionsvetenskaplig forskning*, nr. 11, 1986

80. I det sista fallet gäller det t ex objekt som är knutna till prepositionen *för*.

Med de olika värdena på objekten uttrycks det avstånd som är mellan agenten och det objekt som den uttalar sig om.[5]

Agent	Verb	Figur	Grund	Medel	Sättpunkt
30	40	50	60	70	80

Den perspektivistiska textanalysen bygger på att man bildar matriser av agenterna å ena sidan och de olika typerna av objekt å den andra. Dessa matriser visar hur agenterna i själva texten är kopplade till objekten. På det viset kan man få fram en underliggande struktur, eller den latenta struktur som själva texten bygger. Det handlar dels om vad textproducenten (agenten) talar om och i så fall är det en beskrivning, och dels om agentens orientering och intention i förhållande till det han yttrar sig om - det som han fokuserar på. På det viset får man fram en konstruktion som kan visas topografiskt (se appendix s 1) som tar utgångspunkt i textproducentens subjekt och inte i forskarens subjekt, dvs en struktur som inte är ett alster av forskarens egen teori och hans mer eller mindre omedvetna referensramar.

För att få fram orienteringen eller det som i denna metod kallas för *perspektivet* utför man en ytterligare klusteranalys men denna gången utifrån agenterna. På det sättet får man fram den subjektiva aspekten, det som subjektet eller subjekten inriktar sig och fokuserar på i det som beskrivs (objekten). Perspektivet ger mycket viktig information som ligger så att säga under textens yta och man kommer inte åt den genom att studera endast objekten, det som texten handlar om, genom en traditionell textanalys - varken den som utgår ifrån det objektiva eller det subjektiva för sig. På grund av att agenten och objektet och aktionen utgör en analysenhet kan man få fram agentens eget perspektiv. Medan andra metoder skiljer mellan dessa två grundläggande moment integreras de i den perspektiviska textanalysen. Eller som Inger och Bernhard Bierschenk uttrycker det:"The smallest common denominator in the process picked up by the AaO model is the relation between the agent and the objective of its action, that is agent and objective reside in the same organism."[6]

Detta senare sättet att analysera ger *perspektivet eller fokuseringen* på figuren när det gäller objekt med värdet 50; den ger perspektivet på grunden när det gäller objekt med värdet 60; på medel när det gäller värdet 70 och sättpunkt när det gäller värdet 80.

När det gäller perspektivet gör man en omvänd klusteranalys, dvs utifrån agenterna (30) och tittar på hur de knyter till sig objekten. På så

---

[5]Se närmare Bierschenk & Bierschenk, "Concept Formulation Part II", 1986 s 14-16.
[6]Bernhard och Inger Bierschenk "Agent Function as the Basis for Perspective Control" *Kognitionssvetenskaplig forskning*, no. 9, 1985 s 4.

vis får vi uppfattning om vilka objekt som klustras med respektive agent. När en och samma agent knyter till sig ett stort antal objekt får vi perspektivet på det som sägs - objektraderna smälter samman i perspektivet. Många olika aspekter av det som sägs knyts till en eller ett fåtal agenter och dessa kluster som benämns efter objekten som ingår i varje agentkluster bygger upp textens perspektiv. Detta innebär att man från en och samma utgångspunkt (agent/agentgrupp) betraktar ett stort antal aspekter på objekten. Perspektivet fokuserar på det som är det mest väsentliga i argumenteringen. De andra begreppen, både de analytiska och syntetiska, kan man då se mera som en inledning eller transportsträcka intill de begrepp som är textens kärnpunkt - det väsentliga i texten.

Analysen innebär att forskaren ger dessa kluster en benämning. Klustrerna är sinsemellan relaterade till varandra på ett bestämt sätt och dessa relationer visar de latenta strukturerna i orienteringen och argumenteringen som textens producent gör. Studiet av dessa relationer och kopplingarna mellan klustrerna är alltså en *syntetisk metod.* Man studerar hur textens helhet byggs upp av de underliggande strukturerna.

Figuren visar hur textproducenten knyter sina observationer till vad de uppfattar som verkliga företeelser, dvs vad själva diskursen handlar om. Där kommer den verklighet som textproducenten befinner sig i fram. Figuren är beskrivning av denna verklighet, medan man i *perspektivet* får uppfattning om vad textpoducenten fokuserar på och det väsentligaste i det han säger. När det gäller perspektivet på figuren visar det hur textproducenten riktar in sig på det han säger. När en eller få agenter hanterar många figurrader kommer perspektivet i fokus. Textproducenten använder samma agent och knyter den till ett antal olika figurrader. Olika aspekter av figuren kopplas till en agent vilket tyder på att det finns ett focus eller en utgångspunkt i texten som knyter ihop många olika saker. Tillsammans ger dessa "utgångspunkter" det perspektiv som textproducenten anlägger på figuren.

Genom att skilja figuren och **grunden** åt får man fram en dimension som visar den verklighet som andra utsagor bygger på, dvs själva textens grund, den grund som aktören bygger på när han rör sig i sin verklighetssfär. **Medlen** handlar om vilka medel som aktören använder eller ser som möjliga för att förverkliga sina intentioner och förändra omgivningen. **Sättpunkten** visar däremot textproducentens mål, gränserna för hans utsikt eller vision. Den utgör den bortre gränsen för den scen som den aktivitet som texten beskriver kan ha.

Forskningsproblemet

I en tidigare rapport har jag definierat de grundläggande begreppen och beskrivit den historiska bakgrunden till mitt forskningsproblem.[7] Begreppet civilreligion är det centrala begreppet och frågan var om det på 1960-talet blev grundläggande förändringar i relationen mellan den politiska och den traditionellt religiösa sfären i Sverige vilket i så fall skulle komma till uttryck bl a i ett gemensamt civilreligiöst symbolsystem. Jag beskrev där de historiska förutsättningarna och de institutionella anknytningarna eller den plausibilitetsstruktur som ett symbolsystem av denna typ kunde tänkas ha i så fall.

Här är uppgiften att undersöka närmare och jämföra två viktiga symbolsystem i sammanhanget, nämligen den statsbärande socialdemokratins ideologi när det gäller internationell solidaritet med Svenska kyrkans profil när det gäller ekumeniken. I båda fallen handlar huvudfrågan om solidaritet över gränserna.

Som jag tidigare redogjort för har man i den sociologiska litteraturen om civilreligionbegreppet gjort den viktiga skillnaden mellan en transcendental *universal civil religion* å ena sidan och transcendental *particular civil religion.* Den universella civilreligionen syftar till allmängiltiga värderingar och bud, medan den partikulära syftar till den egna stammen, kulturen eller nationen. Religiös nationalism skulle vara ett bra exempel på den senare typen medan internationell solidaritet och mänskliga rättigheter är ett bra exempel på universella värderingar och bud. Ett samfund som hävdar sin exklusiva teologi och avgränsar sig från andra samfund är ett exempel på partikulär teologi, medan de ekumeniska målsättningarna och idealen är exempel på universell och generell civilreligion.

Här inför jag en annan viktig distinktion, nämligen skillnaden mellan *generell och specifik* civilreligion. Generell form av civilreligion skulle vara en som har t ex demokratin som ett övergripande värde, en princip som tänks kunna realiseras och appliceras i alla samhällen och alla kulturer. Ett exempel på motsvarande form av specifik civilreligion är hur man härleder de demokratiska värderingarna från den amerikanska declaration of independence och konstitutionen. Den generella civilreligionen innebär "general moral basis for citizenship" emedan speciell form av civilreligion utgör "specific national symbols of divine transcendence".[8]

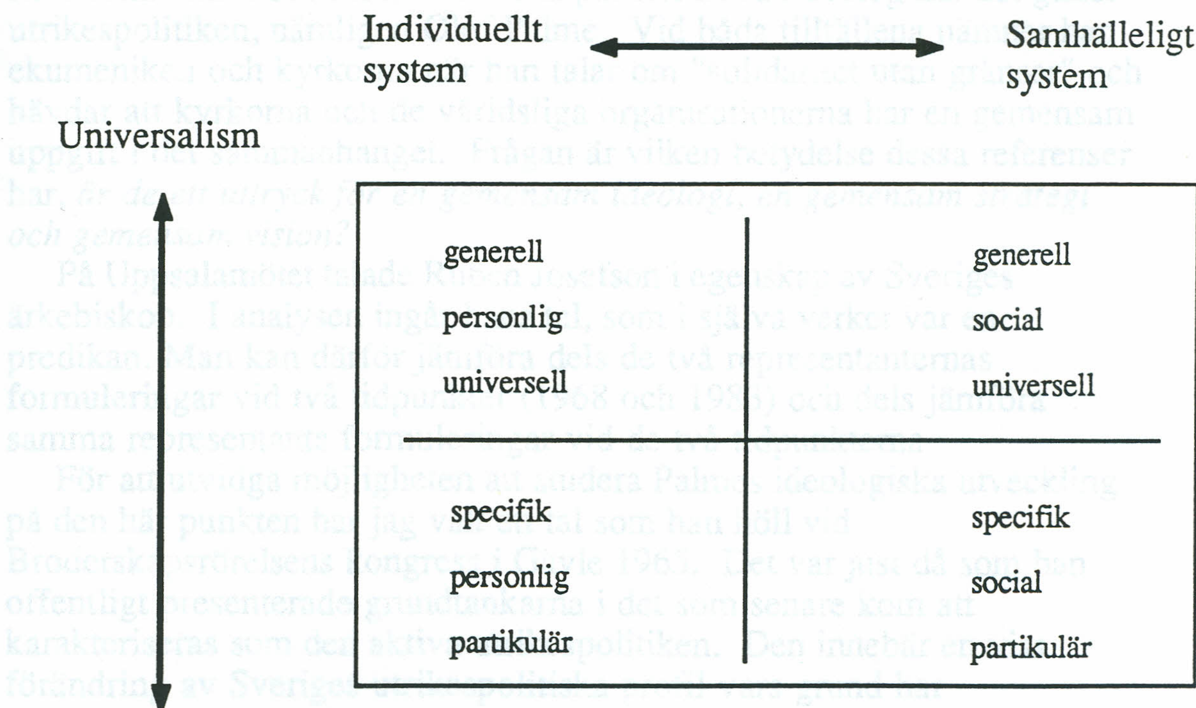
[7]Ekumenik och internationell solidaritet; Svensk civilreligion med två ansikten. Manus, Lund 1989 (under omarbetning). Se min artikel "Civilreligion - ett svar på de yttersta frågorna?" i *Svensk teologisk kvartalskrift* 1991 (under tryckning).

[8]Gail Gehring 1979:*American Civil Religion:An Assessment,* s 25

I sin genomgång av litteraturen kring den amerikanska civilreligionen tar Gehring upp en ytterligare diskussion som hon hämtar från Richard Fenn. Han talar om *personal civil religion* och *societal civil religion*. Till skillnad från Bellah är Fenn inte säker på att det finns ett civilreligiöst symbolsystem differentierat från den politiska sfären och de olika samfunden som integrerar det amerikanska samhället till en moralisk enhet. Den samhälleliga differentiering har gjort att de sociala formerna av civilreligion inte har någon övergripande integrerande funktion i det moderna samhället. Det moderna samhället bygger på instrumentell rationalitet och inget religiöst symbolsystem kan utgöra en integrerande moralisk bas i denna pluralistiska situation enligt Fenn. Men dessa kan dock ha meningskapande och moraliska funktioner för individers identitet och bli motivation för deras handlande i sociala och politiska sammanhang. Deras ideologi och religion befinner sig nödvändigtvis i konflikt med andra ideologiska och religiösa ståndpunkter.

Utifrån själva begreppet är det tveksamt att använda civilreligion som benämning på privata tros- och livsåskådningar. Begreppet privat civilreligion är i och för sig en tautologi. Men jag kan acceptera att det finns tros- och livsåskådningar som gör anspråk på att vara civil religion och att de eventuellt kan få den funktionen i samhället. Man kan också tänka sig ha nytta av denna distinktion när man vill studera civilreligiösa ideer och åskådningar på individnivå.

Följande figur bygger på Gehrings resonemang kring dessa distinktioner.

De texter som jag analyserar anknyter alla till ekumeniska sammanhang, dvs de är tal och predikningar vid olika ekumeniska möten och konferenser. Dessa möten och konferenser utgör texternas *kontext*. De har därför alla en speciell utgångspunkt, omgivningen är klart definierad och de utgör en mötesplats där företrädarna för den politiska och den kyrkliga sfären agerar tillsammans och markerar sina ideologiska ståndpunkter där man med goda skäl kan anta att just det som jag kallat för den svenska civilreligionen skulle formuleras och uttryckas i klarspråk. Den svenska civilreligionen skulle som förut beskrivits kännetecknas av att vara generell och universell.

Förutsättningarna är att det inte endast på ytan, dvs att det i det som sägs finns gemensamma anknytningar, men att det finns ett gemensamt fokus och en gemensam vision och gemensam väg till målet i textens inre struktur. Jag förutsätter att den perspektivistiska textanalysen kan visa hur pass centrala dessa gemensamma anknytningspunkter är på symbolnivå. I den tidigare omnämnda rapporten har jag redogjort för de institutioner och organisationer[9] som är den sociala motsvarigheten.

Det är två ekumeniska konferenser som är aktuella i detta sammanhang. Den förra är Kyrkornas världsråds generalförsamlings möte i Uppsala 1968 och den andra är den ekumeniska världskonferensen Liv och fred som Svenska kyrkans ärkebiskop Olof Sundby tog initiativet till år 1983, också den hölls på den svenska civilreligionens sakrala plats, nämligen Uppsala, närmare bestämt Uppsala domkyrka. Vid båda tillfällena talade socialdemokratiska partiets huvudideolog när det gäller utrikespolitiken, nämligen Olof Palme. Vid båda tillfällena nämner han ekumeniken och kyrkorna när han talar om "solidaritet utan gränser" och hävdar att kyrkorna och de världsliga organisationerna har en gemensam uppgift i det sammanhanget. Frågan är vilken betydelse dessa referenser har, *är de ett uttryck för en gemensam ideologi, en gemensam strategi och gemensam vision?*

På Uppsalamötet talade Ruben Josefson i egenskap av Sveriges ärkebiskop. I analysen ingår hans tal, som i själva verket var en predikan. Man kan därför jämföra dels de två representanternas formuleringar vid två tidpunkter (1968 och 1983) och dels jämföra samma representants formuleringar vid de två tidpunkterna

För att utvidga möjligheten att studera Palmes ideologiska utveckling på den här punkten har jag valt ett tal som han höll vid Broderskapsrörelsens kongress i Gävle 1965. Det var just då som han offentligt presenterade grundtankarna i det som senare kom att karakteriseras som den aktiva utrikespolitiken. Den innebär en viss förändring av Sveriges utrikespolitiska profil vars grund har

[9] Dvs Broderskapsrörelsen, Förbundet för kristna humanister, den ekumeniska missionsorganen, de ekumeniska u-veckorna.

sammanfattats under benämningen neutralitet i krig och alliansfrihet i fred. Den nya inriktningen innebar en mer aktiv policy när det gällde att slå vakt om och stödja demokrati och mänskliga rättigheter i andra länder, inte minst när det gällde att uttala sig om känsliga folkrättsliga frågor och stormakters rätt att med militära medel blanda sig in i små nationers inre angelägenheter. Palmes tal1965 är just känt för hans utfall mot USAs militära verksamhet i Vietnam. I den samlade utgåvan av Palmes olika tal och uppsatser publicerades det under rubriken "solidaritet utan gränser".[10]

Jag börjar med analysen av Palmes tal vid Uppsalamötet 1968. Palme var vid det tillfället utbildnings- och kyrkominister (1983 var han statsminister). Detta tal är som tidigare omnämnts ur flera synpunkter det mest intressanta i detta sammanhang. Det är just under detta år och de närmast följande som tanken om gemenskap utöver nations- och konfessionsgränserna får störst genomslagskraft i Sverige. Jag exemplifierar den perspektiviska textanalysens metod ganska utförligt när det gäller detta tal, men utelämnar dessa tekniska detaljer när det gäller de andra texterna.

Palmes tal vid Uppsalamötet 1968

Hela Palmes tal vid Uppsalamötet 1968 analyseras med den perspektiviska textanalysen. Som tidigare framhållits är detta en central text i sammanhanget både tidsmässigt och med hänsyn till det ställe och tillfälle som det hölls. Palme höll ganska ofta tal vid kyrkliga och speciellt ekumeniska tillfällen men sällan eller aldrig har det kristna budskapet varit så centralt i texten och sällan eller aldrig har han gjort det kristna budskapet till sitt eget, vilket klart framgår om man läser texten i sin helhet.

Det är en ära och ett privilegium att i dag å den svenska regeringens vägnar få hälsa denna lysande församling av representanter för kristna trossamfund från hela världen.
Ni har kommit hit för att samråda inbördes. Såsom företrädare för den världsliga makten borde jag kanske inskränka mig till att endast med officiella ord önska Eder lycka till.
Men jag vill ändå våga visa mitt intresse för Ert viktiga värv genom att med några ord peka på problem som delvis är gemensamma för oss alla.
I dagens värld tvingas både den världsliga och kyrkliga maktens representanter till radikal omprövning av vad som är uppgiften och plikten inför en lidande mänsklighet.
För den världsliga maktens del har denna omprövning direkt styrts mot ett erkännande av de förtrycktas och behärskades rätt, ett erkännande av den svårlärda läran att krav på social rättvisa ej kan mötas med våld och militära maktmedel.
Det är en omprövning som griper in också i vad som kan beskrivas som kvardröjande andliga privilegier vilka också kan uttryckas som politisk makt.
Bara för några årtionden sedan stod kyrkorna i världen mycket mer än i dag som vakthållare av sådana privilegier, bevarare av en ordning som alltmer kommit att kännas som en utmaning i en värld som håller på att stöpas om.

---

[10]Olof Palme, *Politik är att vilja*, s 171ff

Men kanske kan man om kyrkan eller kyrkorna våga prägla paradoxen att de har vunnit i makt genom att förlora makt. En svensk skald, känd även utanför vårt lands gränser, skrev i Färjesång, en diktsamling från fyrtiotalets början:

Hur sällan mänskan äger makt
att avstå makt.
Att avstå jag och talan, avstå -
det enda som ger makt.

Om jag har tytt tecknen rätt, tolkar denna dikt också något som sker med kyrkorna:de har avstått makt, avstått jag och talan för att kunna nå fram till jordens fördömda, till dem som länge har saknat både jag och talan därför att de har varit mäld mellan de politiska och sociala maktstrukturernas kvarnstenar.

Om kyrkorna i dag får oss att lyssna på ett annat sätt än tidigare beror det på att de nu delar en upplevelse av nöd och maktlöshet med oss alla. Det har från kretsar som ställer sig kritiska till detta möte talats med hån och sarkasm om strukturerna som skall frälsas. Man har menat att kyrkan har ett ärende bara till den enskilde. Man har hänvisat till Jesu ord inför Pilatus; Mitt rike är icke av denna världen.

Men den motsättning mellan strukturen och den enskilde som här konstrueras måste vara falsk. Man kan, om man så vill, säga att den klart avvisades redan i Nya testamentet. Det heter dock i Jakobs brev: "Om någon, vare sig en broder eller syster, saknade kläder och vore utan mat för dagen och någon av eder då sade till denne:Gå i frid, kläd dig varmt, och ät dig mätt - vartill gagnade detta, såframt han icke därjämte gåve honom vad hans kropp behövde?" (Jak 2:15-16). Här står demokratin, den sekulariserade humaniteten inför samma problem som kyrkorna. Också om humaniteten skulle man kunna säga som om gudsriket att den icke är av denna världen. Den är inte en biologisk produkt som har uppstått genom någon naturlig självalstring. Men den är inte heller ett smycke att ömt förvara, inte en dekoration för den kultur som vi här i västerlandet har fötts till som till ett oskattbart privilegium. Humaniteten är en förpliktelse. Och den dör i samma ögonblick som den upphör att vara det.

Det är för att kyrkorna i dag i ständigt ökad utsträckning upplever gudsriket som en förpliktelse mot världen av i dag som vi tycker oss så väl känna igen problemen och svårigheterna. Även om gudsriket liksom humaniteten, är en vederläggning av historien i den mån historien är en historia om våld, tycks kyrkorna nu mer än någonsin tillförne vara beredda att med oss andra gå in under historiens villkor för att kunna upphäva dem, eller åtminstone förändra dem. Det finns en värld av nöd utanför våra dörrar. Den kyrka som upplever och delar denna nöd är inte bara sitt eget exklusiva samvete. Genom att avstå från makt och talan har den funnit en möjlighet att tala för oss alla. Det finns skäl att knyta stora förhoppningar till detta Världskyrkomöte som jag nu har glädjen att få hälsa välkommet till Sverige.

Figuren

När kodningen är utförd görs den första klusteranalysen som bygger på en matris som utgörs av 30 och 50 textsträngar, närmare bestämt 105 objektsträngar och 47 agentsträngar. Klusteranalysen genererar ett antal distinkta kluster på grundval av 50 strängarna. På så sätt får vi det som vi har kallat för textens figur. Tittar man på klusterträden (se appendix s 1) ser vi att det sker markant brott i ESS-värdet (Error Sum of Squares) mellan kluster 26 och kluster 27. Detta avgör valet av antalet distinkta kluster till 26. Tittar vi närmare på kluster 1 ser vi att där finns ett antal 50-strängar som bildar kluster på den lägsta nivån, där ESS-värdet är 0.00, vilket innebär att dessa 50-strängar har samma agent. Dessa objektsträngar har har numren 1,17,19,24,26,29,30,52,58,59,60,64,90,91,95,101 och 102.

Kluster 1 består således av följande textsträngar som måste få en benämning, bilda ett begrepp:

-en ära och ett privilegium(1)
-mänsklighet(17)
-rätt, ett erkännande(19)
-andliga privilegier(24)
-som politisk makt(26)
-som en utmaning(29)
-om(30)
-X+Man+kyrkan+ett ärende bara till den enskilde(52)
-Den motsättning mellan strukturen och den enskilde som här(58)
-X+falsk(59)
-falsk(60)
-den klart redan(64)
-kyrkorna nu mer än någonsin tillförne(90)
-X+in under historiens villkor för X+dem(91)
-Det en värld(95)
-Det skäl(101)
-stora förhoppningar(102)

Här är betoningen ganska klart på kyrkan, någon form av vägskäl och öppenhet markeras i detta kluster samt förhoppningar på och inriktning mot mänskligheten. Jag ger därför detta kluster benämningen *kyrkans öppenhet mot mänskligheten.*

Kluster nr. 2 består av tre textsträngar:

-X i dag å den svenska regeringens vägnar+ denna(2)
-denna(3)
-församling representanter(4)

Detta kluster får benämningen *ekumenisk samling.*

Kluster nr 3 består av ett antal delkluster som tillsammans bygger på 20 textsträngar:

-gemensam(14)
-denna omprövning direkt(18)
-X+med våld och militära maktmedel(20)
-en förpliktelse(82)
-igen problemen och svårigheterna(87)
-X+som politisk makt(25)
-kyrkorna(27)
-X+som en utmaning i en värld(28)
-även(36)
-en upplevelse(50)
-sig kritiska(51)
-ett ärende bara(55)
-icke(57)

-dock(65)
-detta(70)
-honom (71)
-Här+demokratin(72)
-demokratin(73)
-inte en dekoration(80)
-X+till som till ett skattbart privilegium(81)

För att bilda ett samlingsbegrepp av detta stora antal sinsemellan olika textsträngar kan man ha hjälp av hur klustret bildas av delklustren. Man kan så att säga ge delklustren benämningar och på det viset genom syntes av dessa delbegrepp komma fram till benämningen på klustret i sin helhet. Detta förfarande har resulterat i begreppet *Kristet politiskt ansvar*.

Kluster fyra som fått benämningen *samarbete* består av följande textsträngar:

-både den världsliga och kyrkliga maktens representanter(15)
-uppgiften och plikten(16)

Av utrymmesskäl kommer jag inte att redovisa de textsträngar som ingår i de övriga kluster som klusteranalysen resulterad i, men hänvisar till textens figur (appendix s 2). De begrepp som är numrerade i själva ramen och fått numrering 1-26 är just de analytiska begreppen som klusteranalysen gett.

Nästa steg i analysen är att studera kopplingarna mellan klustren såsom de framgår av själva klusterträdet. Detta steg innebär att vi genom transformering av två analytiska begrepp kommer kommer fram till ett syntetisk begrepp. På det viset kommer vi närmare textens mening och innebörd och vad den egentligen handlar om. Vi kommer så att säga under textens yta.

Den första kombinationen sker mellan kluster 3 och kluster 4. Som framgår av klusterträdet så bildas kluster fyra tidigare, dvs de två strängarna har samma agent (ESS-värdet visar 0.00). Detta kluster bildar därför startpunkten i tankekedjan som framgår av klusterträdet. Detta betyder att begreppet *samarbete* transformeras genom begreppet *kristet politiskt ansvar*. Denna transformering genererar det syntetiska begreppet som jag gett benämningen *politiskt kristet engagemang*. Detta begrepp och de återföljande syntetiska begreppen placeras i figuren innan för ramen och får ingen numrering.

Kluster nr. 5, har fått samlingsbeteckningen *underprivilegierade*. Det nya begreppet, dvs *kristet politiskt engagemang* transformeras nu genom att det knyts ihop med kluster nr. 5 och bildar ett ytterligare nytt begrepp som blir *solidaritet med de svaga*. Det senare transformeras och preciseras genom kluster nr. 6 som fått benämningen *Nya testamentet* och blir till den *kristna läran om nästan*.

På samma sätt fortgår analysen och syntesen av den underliggande strukturen i det som texten handlar om. Tankelinjen är ganska entydig till och med kluster nr. 13. Den innebär en uppladdning till det som textproducenten vill komma åt. Fram till dess är det det kristna budskapet om plikten att visa solidaritet med de svaga och underprivilegierade som anses vara den kristna kallelsen, kristendomens utmaning och dess centrala uppgift. Strax före brottet i detta resonemang introduceras den ekumeniska samlingen och begreppet *ekumeniskt samarbete* konfronteras med kluster 13 som fått beteckningen *kyrkans inre angelägenheter.*

En ny tankelinje uppstår när dessa begrepp ställs emot varandra. Det ekumeniska samarbetet ställs emot sin motsättning, dvs en kyrka som sysslar med inre angelägenheter. Ekumeniken kvävs och transformeringen resulterar i *kyrklig isolering.*

Det är intressant att notera att fram till denna brytning har det varit kristendomen och den kristna läran som behandlats och inte kyrkan eller kyrkorna i institutionell mening. Det konfliktmoment som de två begreppen öppnar resulterar i en inskränkning, i *kyrklig isolering.* Den tankekedja som bildas efter denna konfrontation och brytning involverar kyrkan som institution och är mer komplicerad och tvetydig än det förra resonemanget som omfattade klustrerna 3 t.o.m. 12. Där ställs vision och solidaritet mot kyrkans ansvar och ställningstagande. Det uppstår paradoxer och frågetecken. Den entydiga positiva bilden återupptas inte förrän med kluster nr. 22 som transformerar *frågetecknet* till de *kristnas insats.* Det senare transformeras i sin tur genom *kristendomens sociala aspekt* till *ekumeniskt samhällsprogram* - vilket i sin tur transformeras genom *demokratins förpliktelse* till det som man skulle kunna kalla för *demokratisk ekumenik.*

När vi har kommit så långt in i textens inre struktur möter den nya tankekedjan (som involverar den institutionella kyrkan) en ny sammansmältning av två kluster som innefattar motsättningen *makt* och *avstånd från makt.* Denna motsättning transformeras till en syntes genom begreppet *befrielse.* Befrielse innebär befrielse från yttre makt men ändå på det sättet att vederbörande fortfarande har makt över sitt eget öde.

När den *demokratiska ekumeniken* transformeras genom *befrielse* blir det till *ekumenik som radikal politisk kraft.* På slutet kommer det första klustret in i bilden som fått benämningen *kyrka för mänskligheten*, dvs en kyrka som har mänskligheten som objekt, som tjänar och verkar för alla människors bästa. När den transformerar och specificerar ekumeniken som radikal politisk kraft har det institutionella draget i begreppet blivit överflödigt och diskursen utmynnar i det som vid denna tidpunkt var den aktiva neutralitetens centrala begrepp - såsom den företräddes av det socialdemokratiska partiet - nämligen ***internationell solidaritet.***

I dessa tankelinjer och strukturer och speciellt i de begrepp som de till slut utmynnar i tror jag mig finna den civilreligion som jag beskrivit tidigare. Alla fundament finns där. Det kristna patoset framgår av att

kyrkorna sluter sig samman om den sociala etik som solidariserar sig med de svaga, inte bara i det egna landet eller i de egna kyrkorna utan i alla länder. Denna religion har mänsklighetens välfärd och enhet som sitt objekt och inspireras dels av humanismen och socialismen och dels kristendomen. Det som Palme *faktiskt säger* när han talar till den ekumeniska församlingen i Uppsala är alltså det som jag kallat för den universella generella typen av svensk civilreligion såsom den förespråkats av en del fredsrörelser och framförallt Broderskapsrörelsen.

Grunden

Grunden består av 11 signifikanta kluster. Grunden visar en ganska rak och konsekvent tankekedja. Det första klustret får benämningen *omprövning* och det kopplas ihop med det andra klustret som får beteckningen *vändning*, vilket producerar syntesen: *ny inriktning*. Denna nya inriktning specificeras genom begreppet *uppgift* och utmynnar således i begreppet *program*. Tankekedjan fortsätter och blir mera konkret när den utmynnar i själva *Uppsalamötets* program eller policy. Detta transformeras sedan genom begreppet *närmande* till *förväntan*. *Gemensam fokus* specificerar denna förväntan i tanken om *samarbete*. Samarbetet konfronteras i denna tankestruktur med begreppet *våldshistoria* vilket innebär att syntesen behöver övervinna en viss spänning i relationerna mellan begreppen. Våld och samarbete är i och för sig motsatser. Om relationerna bygger på våld är samarbete i ordets egentliga betydelse uteslutet. Samarbete som kommer till stånd genom medvetande om en våldshistoria pekar rimligen på en *ny tid*. Ny tid som fokuseras i *denna värld* innebär rimligen *handling*. Handling som i denna kontext utgår ifrån ett ställningstagande för de *förtryckta* syftar på *förändring*. Det sista klustret i denna tankekedja är den *utmanande nöden* och den inriktar förändringen på ***ekonomisk och social rättvisa.***

Som tidigare nämnts är grunden det fundament som diskursen vilar på och denna grund syftar på nuet, denna värld, och har det materiella och ekonomiska som centrum. Det fundament som samarbetet vilar på och syftar till är ekonomisk och social rättvisa. Kyrkan är intressant i detta sammanhang endast i den mån som den är redo att ingå i en ny tid i denna värld och ta avstånd från den tidigare partikularismen och våldshistorien. Vi ser här att Palme hävdar konsekvent det socialdemokratiska programmet om social rättvisa och utjämning av ekonomiska tillgångar för att utrota fattigdom och förtryck. För att förverkliga detta mål måste en ny tid uppstå där kyrkorna tillsammans och tillsammans med andra organisationer gör en insats för de förtryckta och utrotar nöden och fattigdomen. De kyrkliga och institutionella religiösa ingredienserna blir mindre tydliga allteftersom resonemanget kommer till sin slutsats. Kyrkan kan om den omprövar och åtar sig en självrannsakan och självsanering med tanke på sin egen våldshistoria - och följer de ekumeniska socialetiska riktlinjerna - delta i konstruktionen av den nya

tiden, det kommande rättvisa samhället. Men varken kyrkan som institution eller de kristna lärosatserna bildar själva fundamentet i grunden.

Medlen

Klusteranalysen av matrisen som handlar om medlen ger endast två kluster. Det kluster som bildas först (även om det numreras som tvåa i datorns utskrift av klustrerna) består endast av två textsträngar som kopplas ihop med en och samma agent vilket gör att det även på denna nivå i analysen bildas en meningsfull struktur (eftersom de andra kopplingarna bildar en diagonal i matrisen, som betyder att det som sägs är en upprepning som inte innebär något ställningstagande eller orientering).

Destruktiv makt transformeras genom *officiell ämbetsutövning* och bildar det nya begreppet ***kollektiv kontroll.*** Det är den destruktiva makten som transformeras genom ämbetsutövningen och kräver då kollektiv kontroll för att förverkliga de mål och visioner som textproducenten har. Man får kontroll över och tyglar de destruktiva makterna och medlen genom en officiell makt, ett rationellt legalt legitimerat ämbete vilket utmynnar i kollektiv kontroll för att kunna förverkliga mänsklighetens grundläggande värden om social och ekonomisk rättvisa, d.v.s. allas bästa.

Här har vi alltså socialdemokratins medel för att förverkliga folkhemmet och det starka samhället. Det kommer till genom att man tyglar de destruktiva krafterna (i det kapitalistiska systemet) och medlen (de fria marknadskrafterna) med kollektiv kontroll. Här räknar Palme med kyrkorna som en del av denna kollektiva kontrollmekanism.

Sättpunkten, visionen

Även sättpunkten bildade två "kluster" . Det ena består endast av en textsträng "för oss alla" och det andra av åtta strängar. Det förra får beteckningen *mänskligheten* och det andra beteckningen *öppen ekumenisk samling.*[11] När dessa begrepp bildar syntes är det det förra som kommer i förgrunden, eftersom det så att säga hämtas från botten av klusteranalysen - det är en enhet i sig själv, och det specificeras genom begreppet öppen ekumenisk samling. Syntesen av dessa begrepp blir enligt min mening ett begrepp som vi kan kalla ***"gränslös gemenskap".*** Detta är alltså enligt den perspektiviska textanalysen Palmes vision i talet vid Uppsalamötet 1968. Detta begrepp är i princip det samma som stod som rubricering för Palmes tal på Broderskapsrörelsens kongress i Gävle

---

[11]Dessa strängar är som följer. 1"för kristna trossamfund från hela världen"; 2."för Ni + inbördes; 3. "för Ert viktiga värv genom X med några ord + på problem"; 5."för de + fram till jordens";6."för dagen"; 7. "för den kultur"; 8."för kyrkorna i dag i ständigt + utsträckning"; 9. "för X med oss andra + dem".

1965. Man kan därför säga att den vision som Palme hade då konkretiserar sig i talet på Uppsalamötet tre år senare och att detta tal inför den samlade skaran kyrkliga ledare handlar om den aktiva utrikespolitik som Palme hade formulerat och gjort sig till talesman för.

När det gällde figuren, grunden och medlen var Palme konsekvent med tanke på den socialdemokratiska ideologin. När det gäller denna vision kan vi enligt min mening anta att visionen gränslös gemenskap är eller var en drivande ideologisk kraft bakom den aktiva neutralitetspolitiken som Palme inledde med sitt tal vid Broderskapsrörelsens kongress tre år tidigare och som den socialdemokratiska partiledningen ställde sig bakom.

Den gränslösa gemenskapen är just ekumenikens mål som vi tidigare konstaterat, den är också ett mål för den solidariska internationalismen som den aktiva neutralitetspolitiken syftade ytterst på i sin idealism. Det gäller att bryta ner gränser, nationsgränser och konfessionella gränser för att realisera dessa mål.

Perspektiven

Tittar man på perspektiven på de matriser som bildar sättpunkten och medlen får vi samma antal kluster och benämningar som i stort sätt motsvarar de kluster som analysen visade när det gällde själva sättpunkten och medlen. De ordnar upp de benämningar som redan finns. Perspektivet bekräftar därför det Palme redan har sagt.

Perspektivet på grunden visar en viss ändring i fokuseringen. Tidigare hade vi elva kluster som nu reduceras till tre. Det första klustret i perspektivet motsvarar kluster 1-9 i själva grunden och får därför benämningen *handling*. Perspektivets kluster 2 motsvarar kluster 10 i grunden och därför får det samma benämning dvs *förtryckta*. Perspektivets kluster nr 3 motsvarar grundens kluster nr 11, dvs den utmanande nöden. Perspektivet visas på bild i appendix s 3.

Perspektivet på grunden motsvarar därför helt och hållet slutet på tankelinjen i själva grunden och utmynnar i ekonomisk och social rättvisa. Detta angiver alltså tyngdpunkten eller fokus i textens grund. Det är intressant att notera att kyrkan som institution inte är med när denna tyngdpunkt gestaltas i perspektivet. Det kyrkliga ligger på ett tidigare stadium och når inte in i textstrukturens focus. Kyrkan finns med i hans argumentation och kommer fram som en transportsträcka innan Palme kommer till det han egentligen vill säga. Palme är alltså först och främst politiker även om talet handlade ganska mycket om kyrkan och kristendomen - en politisk profet med civilreligiöst patos.

När det gäller perspektivet på figuren framträder fyra kluster. Dessa fyra innefattar eller sammanfattar tankekedjor från själva figuren och sätter det som Palme talar om i fokus. Kluster nr 1 i perspektivet motsvarar kluster 1 i figuren. Kluster 2 i perspektivet motsvarar i stort sätt klustrena 2-26 och kluster 3 i perspektivet motsvarar kluster 24 i figuren. Kluster 4 i perspektivet motsvarar kluster 25 och 26 i figuren.

Vi får här samma typ av fokusering som när det gällde perspektivet på grunden. Det är i huvudsak slutet på argumentationskedjan som bildar focus i det som texten handlar om.

Mål och medel

Det är mycket intressant att notera att medlen som Palme presenterar för att förverkliga målet - visionen om den gränslösa gemenskapen - är *kollektiv kontroll*. Kontroll och gränslös gemenskap innebär motsättning. Om man analyserar begreppet gränser så innebär gränser alltid kontroll och uppfattningar om vad som är tillåtet och förbjudet; vad som är rent och vad som är orent; vad som är heligt och vad som är profant.[12] Man kan aldrig förverkliga gränslös gemenskap - den alltomfattande kärleken - med kollektiv kontroll. Kontrollmekanismerna kommer alltid att ställa några "utanför" dvs de som har avvikande åsikter, mål eller medel. Därför finns det alltid gränser där det finns kontroll.

Den gränslösa gemenskapen skulle kunna uppfattas i detta sammanhang som ett religiöst begrepp, det yttersta värdet - "the ultimate concern" - om man använder Paul Tillichs religionsdefinition som också präglar de funktionalistiska religionsdefinitionerna. De yttersta målen är absoluta och det går inte att ställa sig kritisk till dem eftersom de då blir föremål för det profana och det vardagliga. Själva fenomenet gränslös gemenskap förutsätter sin motsats nämligen gränser och markeringar. De högsta värdena är *avgränsade* från det vardagliga enligt det durkheimska sättet att se. Något mer universellt och generellt kan man knappast tänka sig.

Det heliga är avgränsat från det profana och *förbjudet* i den bemärkningen att man varken nalkas eller diskuterar det på samma villkor som vanliga ting och värden. Här är det på något sätt själva humaniteten, humanismen, som blir religionens kärna och den skall vara gränslös, internationell, generell och universell.[13] Därför förkastar man nationella och konfessionella gränser. Men visionen som Palme framställer är i direkt motsättning till medlen.

Man kan också diskutera denna konfrontation mellan mål och medel i mera traditionella teologiska termer och säga att den gränslösa gemenskapen är just gemenskapen med gud, gudsrikets förverkligande. Det är per definition inte möjligt för människorna själva vare sig genom goda gärningar eller förnuft att frälsa sig själva - att själva ta sig in i den gränslösa gemenskapen. Den är inte av denna världen (this world as opposed to the other world). Det är endast genom guds nåd och uppenbarelse i Kristus som det blir möjligt. Gud älskade först människorna och skickade därför sin son i denna värld för att dö i stället

---

[12]Se t ex Mary Douglas böcker, *Purity and Danger* och *Natural Symbols*

[13]Här skulle en jämförelse med Comtes positivistiska religion vara intressant, speciellt hur han tänkte sig utföra den med politiska medel (se Petursson 1989) men denna jämförelse görs inte här.

för den syndiga människan. Detta problem med gränserna mellan det mänskliga och det gudomliga, mellan lagen och nåden är ett "problem" eller uppgift som man har diskuterat i kyrkan från början, inte minst under högmedeltiden och reformationen.

Sammanfattningsvis kan man säga att ekumeniken är ganska central i det som Palme säger och kyrkorna och kristendomen präglar mycket av det som uttrycks i texten (figuren själv). Det är intressant att observera att kyrkan som institution försvinner ur bilden när vi kommer till perspektiven. Ekumeniken tillhör dock även tyngdpunkten i det som sägs (perspektivet på figuren) medan den tonas ner när vi kommer till grunden för att försvinna helt i medlen och sättpunkten. Kyrkorna finns dock med på ett hörn när det gäller perspektivet på medlen, dvs ämbetsutövningen eftersom en av de textsträngar som ingår i klustret berör kyrkan.

Ärkebiskop Ruben Josefsons predikan vid Uppsalamötet 1968

När det gällde Ruben Josefsons predikan 1968 har jag inte tagit med den i sin helhet. Jag har valt ut de textpartier där predikantens egen åsikt och tolkningar framkommer och de partier som endast avser lägesbeskrivningar och återgivande av bibeltexter och berättelser har utgått.

Text: Joh.8:1-11.

...Kyrkan behöver alltjämt ställa sig själv, sina människor och sina handlingar inför Kristi prövning.
Vi är samlade här i Uppsala, kristna människor med olika bekännelser och skilda traditioner, från olika samhällen och skilda kulturkretsar. Visst har vi med oss hit medvetandet om egen synd och skuld och längtan efter förlåtelse och ny kraft, precis som äktenskapsbryterskan. Samtidigt står vi alla inför frestelsen att möta våra medkristna och våra medmänniskor med ord och gärningar, som har sitt ursprung, inte i evangeliet om Guds nåd mot syndare, utan i vårt eget rättfärdighetsnit, vår egen iver att hävda oss själva.
Inte vill Jesus bryta sönder en rättfärdig samhällsordning inom ett folk, och inte vill han döma våra strävanden att bygga upp en internationell rättsordning. Men han vill att vår lag och att vi, som ställer oss bakom lagen och dess tillämpning, skall vara sådana att resultatet för en medmänniska i nöd inte skall vara stenar utan bröd. Han vill att även en äktenskapsbryterska skall kunna få förlåtelse och mod och kraft att leva ett nytt liv.
...Det är ingen tvekan om att våra kyrkor mycket, mycket ofta befunnit sig bland dem som ville dömma, som ville ta fram stenarna och som ofta tog fram stenarna. En kyrka, som kastar stenar, har inte sin Herre med sig, den har ingen Herre. Den är sig själv nog.
När skildringen slutar, är Jesus ensam tillsammans med den syndiga, den nödlidande kvinnan. Var är de andra, frågar han. De vågade inte döma när frågan hade ställts inför Kristus. Men de kunde inte heller lämna stolthet och fördomar

och stanna kvar hos honom som är kärleken. De måste gå sin väg. Var är vi, när Kristus i dag möter en nödlidande mänsklighet? Har vi dragit oss undan, eller står vi vid hans sida? Det är en avgörande fråga, en väsentlig fråga, som måste ställas och måste besvaras vid detta möte, som måste ställas och måste besvaras av varje kristen människa. Kanske måste vårt svar bliva, inte att vi drager oss undan, inte att vi ställer oss vid Kristi sida, utan går dit där kvinnan står, går in i solidaritet med en lidande mänsklighet, går in i medvetandet om den gemensamma bittra skulden. Då kan också vi få höra förlåtelsens och upprättelsens ord...

Ärkebiskopens predikan är inte lång, men den är teologiskt en mycket laddad text. Där ställer han kyrkan till svars för dens avsaknad av engagemang för de fattiga och förtryckta och berättelsen om den syndiga kvinnan och de rättfärdigas handlande syftar till kyrkans och den rika världens ställning gentemot förtrycket och fattigdomen i tredje världens länder.

Tittar vi på textens figur (appendix s 6) ser vi att den långa tankekedjan handlar om kyrkan och dess möjligheter att agera. Den handlar om nödvändigheten av att kyrkan omprövar sin ställning och rättar felbedömningar och konfronteras med sin egentliga uppgift vilken är att engagera sig för de fattiga och syndiga. Det är den kristna kärleken som det hänvisas till när det gäller att få kyrkan på rätt spår. Den får kyrkan och kyrkfolket att vakna upp och inse sina begränsningar och partikulära intressen och sätta dem i större sammanhang - i ekumeniskt och universellt sammanhang. Kyrkfolket måste överskrida sin egenrättfärdighet för att kunna bli kanal för den kristna kärleken och förlåtelsen, annars blir kyrkan en kyrka utan gud.

Tankekedjan från kluster 1-15 handlar om detta och i resonemanget som förs ställs kyrkan inför sina begränsningar. Den måste mao överskrida det partikulära, det konfessionella och det personliga för att öppna sig mot världens nöd och verka för upprättelse och förlåtelse. Fem gånger i denna transportsträcka till det slutliga resonemanget får kyrkan se denna sanning i vitögat vilket kräver en omprövning från dess sida.

Denna återkommande prövning bryts först när *inskränkningen* möter den *internationella kristna rörelsen*, dvs den ekumeniska verksamheten, vilken resulterar i *aktivism*. Aktivismen transformeras i sin tur genom den kristna kärlekens krav vilket knappast kan resultera i annat begrepp än just det som den social-etiska ekumeniken står för. Detta begrepp för tanken omedelbart till den typ av ekumenik som ärkebiskop Natan Söderblom drev i gång och verkade för inte minst som Sveriges ärkebiskop, dvs det som internationellt blev känt som *Life and work.* I den tidigare omnämnda rapporten har jag just argumenterat för att Natan Söderbloms insatser har kommit att prägla förväntningarna på Sveriges ärkebiskop på det sättet att de just skall verka för ekumeniken och inte minst på det socialetiska området. I sin predikan följer alltså Ruben Josefson troget sin företrädare. Begrepp som rättvis världsordning och mänsklig värdighet och kyrkligt socialt program är centrala begrepp i figuren vilket är helt i linje med Söderbloms uppfattning om kyrkans roll inför det hotande och det faktiskt förekommande första världskriget.

Den kortare tankelinjen som resulterar i begreppet *internationell kristen rörelse* byggs upp genom att människans, kyrkoledningarna och samfundens representanter, ställs inför uppgiften att gå i Kristi efterföljelse, ta ställning och konfronteras med tanken om rättvis världsordning.

Om vi jämför Josefsons "figur" med Palmes "figur" ser vi att Palmes text består också av en lång tankekedja som innebär att kyrkan ställs inför prövningar där det gäller de fattigas lidande. Det är också ekumeniken som presenteras som lösning hos Palme och som styr kyrkan in på rätt spår. Den huvudfråga som byggs upp separat och möter denna tidigare problemfyllda transportsträcka in till textens centrum har sin utgångspunkt i maktbegreppet. Genom att avstå från världslig makt förväntar sig Palme att kyrkan kan bidra till de fattiga människornas befrielse och slutligen förverkliga det som för Palme är huvudpoängen i det som han talar om nämligen *internationell solidaritet.* Det är intressant att jämföra Palmes tal om kyrkan som avstår från makt och Josefsons anspelningar på kyrkfolket som står med stenen i handen gentemot den lidande tredje världen. Josefsons fråga till kyrkfolket är den samma som Palmes nämligen om de väljer att gå sin väg (partikularism), att stå vid Jesu sida, eller om de solidariserar sig med den syndiga kvinnan och inser att de måste be om förlåtelse och ställa sig under nåden. Men Josefson utgår inte i första hand utifrån maktbegreppet. Det som för honom får den nya inriktningen till stånd är att kyrkfolket följer Kristi exempel och riktar sig till och solidariserar sig med de fattiga och syndiga.

Många av begreppen i de båda figurerna är snarlika. Palme talar om politiskt kristet engagemang och Josefson om kyrkligt socialt program. Den sista länken i tankekedjan för Palme innan han kommer till kärnpunkten är kyrka för mänskligheten, medan detta på ärkebiskopens teologiska språk blir kärlekens krav - men dessa begrepp utmynnar i en sluttanke som i stort sett överlappar hos båda dessa företrädare vid det ekumeniska mötet i Uppsala 1968 - nämligen solidaritet med de svaga.

Här följer några av de begreppen, både de analytiska och de syntetiska, som motsvarar varandra i dessa två texter:

Palme	*Josefson*
Politiskt kristet engagemang	Kyrkligt socialt program
Kyrklig isolering	Kyrka på villovägar
Kyrkans inre angelägenheter	Egenrättfärdighet
Materiell omsorg	Mänsklig värdighet
Andlig omprövning	Ny inställning
Stillastående	Inskränkt kyrka
Den kristna läran om den nästa	Kristi efterföljelse
Kyrka för mänskligheten	Kärlekens krav
Solidaritet med de svaga	Nästankärlek

Begreppen i *perspektivet* på Josefsons grund blir ungefär de samma som slutbegreppen i figuren, vilket tyder på att han verkligen fokuserar på det som är det centrala i beskrivningen av det han säger. Det första klustret i perspektivet motsvaras av kluster 1-10 i figuren plus kluster 13 och 16 samt en objektsträng i kluster 18 (av utrymmesskäl visas inte klusterkorrelationsmatrisen). Sedan motsvarar kluster 2 i perspektivet kluster 11 i figuren. Men sedan sker en omstrukturering eftersom kluster 3 i perspektivet har samma objekt som i figurens kluster nr. 14 och perspektivets kluster nr. 4 samlar nr. 15 och nr. 5 i perspektivet samlar figurens kluster nr.12 plus en sträng i kluster 18. Kluster 6 motsvaras av 16,17 och 18. De två återstående klustren i perspektivet motsvaras till slut av de två sista i figuren.

De syntetiska begreppen blir på grund av detta inte helt desamma när man jämför figuren och perspektivet. Men focusens slutpunkt och inriktning blir i stort densamma.

Grunden återger grundelementen som kom fram i figuren, dvs det är fråga om *kyrklig omprövning* och *ny inriktning* för att komma ur den snäva egenrättfärdigheten. Denna omprövning utmynnar i *ekumeniskt program*. Det handlar alltså här i grunden om kyrklig verklighet och nödvändigheten av att kyrkan är öppen och visar ansvar och solidaritet. Här har de tidigare "världsliga begreppen" om rättvis världsordning och mänsklig värdighet försvunnit och lika så talet om kärlek och förlåtelse. Det som grunden består av är den *kyrkligt institutionella verkligheten*. Perspektivet på grunden bekräftar detta, den består endast av två analytiska begrepp och det är desamma som de två sista begreppen i grunden som utmynnar i ekumeniskt program.

Jämför vi båda texterna ser vi fortfarande likheterna när vi kommer till perspektivet på figuren och även i grunden. Kyrkan och ekumeniken finns med hos Palme så långt som till grunden. Men den försvinner ur perspektivet på grunden. Den finns alltså inte längre med när vi så att säga vaskar fram baselementen som texten vilar på. Man kan med en viss förenkling, och profilering, påstå att Palme står där på mötet och - även om han talar om kristendomen och kyrkan i samarbete med andra organisationer för en bättrad värld - det kristna och kyrkliga är inte av avgörande betydelse för honom. Det försvinner när han fokuserar på det viktigaste i det han säger. Det han vill säga och hävda är just socialdemokraternas ideologi som går ut på ekonomisk och social rättvisa och som fodrar att man tar de förtrycktas utmanande nöd på allvar och mobiliserar människorna för handling och för förändring. I perspektivet på grunden blir Palme helt av "denna världen!" och hans patos syftar på ekonomisk och social rättvisa och praktisk handling. Josefsons predikan handlar först och främst om kyrkan och kyrkornas gemensamma program där han vill se en ny inriktning. Underlaget för en gemensam svensk civilreligion med gränslös gemenskap (universell och generell) som mål försvinner när vi kommer så långt in i texternas inre struktur.

Vänder vi nu blickarna till Josefsons medel och vision visar det sig för det första att matrisen för medlen är diagonal. Varje unik objektsträng motsvaras i så fall endast av en bestämd 30 sträng vilket inte ger någon meningsfull struktur. Det han säger i så fall blir som en kaka på kaka, en upprepning utan mening. När det gäller sättpunkten i texten så saknas den helt, vilket kan låta förvånandsvärt med tanke på textens teologiska dynamik.

Detta kan tolkas på olika sätt. För det första kan man hävda att detta inte är något märkvärdigt eftersom prepositionen *för* inte finns med i de textpartier jag har valt för analysen. Ärkebiskop Olof Sundbys text som ingår i denna analys och redovisas nedan, har visserligen både medel och vision, men dessa är endast en upprepning av det som redan framgått av figuren.

Predikningar är möjligtvis tyngda av dagens text, dvs de bibelord som predikan utgår ifrån. I det här fallet, dvs ärkebiskopens predikan 1968 är det särskilt påfallande eftersom den inleds med ett bibelcitat. Men kanske kännetecknas just Sveriges ärkebiskopars predikningar av avsaknaden av medel och visioner - eller skulle man kanske säga Sveriges ärkebiskopar efter Söderblom. Som tidigare redogjorts för är det just arvet från Natan Söderbloms kraftfulla markering av ekumeniken och Svenska kyrkans roll däri som gjort att ärkebiskopsämbetet är en ekumenisk institution. Många förväntar sig av den som innehar detta ämbete att han (eller hon!) bör göra insatser på ekumeniska områden. I så fall kan man säga att inehavarna endast har att fullfölja företrädarens dvs profeten Söderbloms riktlinjer, själva är de ämbetsmän som troget försöker följa i hans fotspår. De har med andra ord traditionen bakom sig att släpa på och inte vision framför sig! För att avgöra dessa frågor skulle man behöva resultat från analyser av fler typer av predikningar och inte minst av Natan Söderbloms egna predikningar.

Uppsalamötet 1983

Jämför man Olof Palmes tal vid det kristna ekumeniska mötet Liv och fred i Uppsala 1983 (se appendix s 8) med det tidigare analyserade talet från 1968 ser man att kyrkan och kristendomen spelar en ytterst perifer roll i det förstnämnda talet. Den finns med i kluster nr. 5 i figuren men denna referens till kyrkan finns sedan inte med i perspektivet på figuren. Ingen referens till kyrkan finns med i grunden heller. Den kommer alltså varken med när textproducentens fokus framträder eller när själva grunden till det han säger presenteras. Palme är också mer inriktat på konfliktaspekten än på solidariteten vilket kännetecknande hans tal 1968. Det centrala begreppet 1983 är *global planering* medan det tidigare var *internationell solidaritet.*

I Palmes grund 1983 framträder freds- och konfliktaspekten ännu mera markant. Det centrala begreppet där är nedrustning. Här framgår hans kända säkerhetspolitiska paroll "gemensam säkerhet" ganska klart.

Han är helt och hållet inriktad på de materiella faktorerna och möjligheterna av att ändra rådande strukturer för att kunna realisera fred i en *gemensam framtid.* I detta resonemang har kristendomen och kyrkan inte någon viktig plats.

När det gäller medlen framträder också Palme på Liv och fredskonferensen som politiker och där presenterar han grunderna i Sveriges socialdemokratiska säkerhetspolitiska doktrin. *Militär överlägsenhet* - vilket inte kan syfta på annat än på supermakterna - ställs emot *rättvisan* vilket genererar behovet av *politisk process.* Denna *politiska process* skall med bakgrund i *militär styrka,* sannolikt de Förenade Nationernas, utmynna i *förhandlingar.*

Vi noterade tidigare det profetiska och utopiska draget i Palmes tal 1968 vilket framgick inte minst av att medlen och målet (sättpunkten) utmynnade i begrepp som inte utan vidare gick att förena på ett rationellt sätt. 1983 har denna "dynamiska diskrepans" försvunnit och visionen är en *ny ekonomisk världsordning* som byggs upp med hjälp av *förnuftstänkande* (som har sin motsvarighet i *förhandlingar*) och *materiell välfärd* vilket transformeras i texten till *ekonomisk trygghet.*

Begreppet ny ekonomisk världsordning lanserades i FN under mitten av 1970-talet och fick genast en stark ideologisk genklang i Sverige (se delrapport 1). Den ekonomiska tryggheten refererar till det viktiga begreppet *materiell felplacering* i grunden. Palme har blivit mer utav realpolitiker när det gäller de internationella frågorna år 1983 jämfört med talet 1968. De sociala och ekonomiska faktorerna har blivit de mest avgörande, vilket kan anses vara i överenstämmelse med socialdemokratisk ideologi.

När vi sedan tittar på ärkebiskop Olof Sundbys tal vid samma tillfälle (se appendix s 11) ser vi att den omprövning och omvärdering som kyrkan behövde och som hans företrädare markerade flera gånger i sin predikan är borta. Sundbys inlägg är mer i enlighet med en "traditionell" predikan. Gudsriket och världen konfronteras inte på samma dynamiska och utmanande sätt hos Sundby som hos Josefson. Referenserna till den konkreta världsliga nöden är också borta i de begrepp som figuren visar. Sundbys predikan består av en ganska rak och oproblematisk teologisk tankekedja som slutar i begreppet *Guds rike på jorden.* Kyrkan som gudsfolket och guds skapelse och löften till gudsfolket hävdas samt Jesu Kristi roll som frälsaren. Perspektivet på figuren bekräftar denna tolkning. Palme och ärkebiskopen befinner sig 1983 klart på ett större avstånd från varandra än de gjorde vid Uppsalamötet 1968.

Sammanfattning och resultat

För att kunna följa Palmes utveckling när det gällde internationell solidaritets- och fredspolitik analyserades som tidigare nämnts hans tal vid Broderskapsrörelsens konferens i Gävle 1965 (appendix s 14f). 1965 är det *befrielseaspekten* som är den grundläggande vilket inebär både mänsklig och nationell befrielse och därför nationella befrielsesrörelser. Fattigdomen framträder där också som under de andra åren. *Mänskliga rättigheter* kan man ställa som ett samlingsbegrepp för Palmes ideologi 1965.

1968 är det *solidaritetsaspekten* som är den mest framträdande. Här öppnar Palme dörren för den ekumeniska kristenheten som partner i en gemensam uppgift att förbättra världen. Gemenskap med de svaga är central samt begreppen rättvisa och kontroll. *Internationell solidaritet* samlar upp det centrala i Palmes ideologi såsom den presenterades på Uppsalamötet 1968.

1983 framträder ny ekonomisk världsordning som kärnbegreppet i visionen. Det fanns visserligen med tidigare men blir nu själva visionen medan den under 1968 hade varit gränslös gemenskap. Förhandlingar och planering inför framtiden och tro på förnuftet får här en stor betydelse. Här har de utopiska begreppen försvunnit ur fokus och vi kan känneteckna Palmes ideologi som en *förnuftsideologi* vid världskonferensen Liv och fred i Uppsala 1983.

Det är endast när det gäller figuren 1968 som man kan tala om en gemensam civilreligiös anknytning mellan å enda sidan Olof Palme som representant för den statsbärande socialdemokratiska ideologin när det gäller internationella solidaritetsfrågor och å andra sidan Sveriges ärkebiskop. De närmanden som man kan notera hos dessa huvudföreträdare för den politiska respektive den kyrkliga sektorn i Sverige under senare delen av 1960-talet följdes alltså inte upp med ytterligare närmanden på den ideologiska nivån även om - som jag har redovisat i en tidigare rapport - man kan märka en ökad vilja för institutionellt samarbete kring internationella solidaritetsfrågor på 1970-talet.

Vi kan sammanfatta resultaten av analyserna av de fem texterna på följande sätt där vi ställer kärnbegreppen för varje klusteranalys in i ett schema.

	1965	1968	1983
Palme			
FIGUR	Sveriges engagemang för befr. i tredje värld	Intern. solidaritet	Global planering
GRUND	Människans befrielse	Ekonom. och social rättvisa	Nedrustning
MEDEL	Mobilisering för nedrustning	Kollektiv kontroll	Förhandlingar
VISION	Nationell befrielse	Gränslös gemen-skap	Ny ekonomisk världsordning
Ärkebiskopen			
FIGUR		Social-etisk ekumenik	Guds rike på jorden
GRUND		Ekumeniskt program	Konferensen Liv och fred
MEDEL		-	Guds hand-lande
VISION		-	Guds rike i världen

Referenslista

Berger P. L. & Luckmann T. 1972:*The Social Construction of Reality*. Penguin Books

Bierschenk B. & Bierschenk I. 1985:"Agent Function as the Basis for Perspective Control". *Kognitionssvetenskaplig forskning*, no. 9, Lunds universitet

Bierschenk B. & Bierschenk I. 1986: "Concept Formulation , Part II" *Kognitionsvetenskaplig forskning*, nr. 11, Lunds universitet

Douglas Mary 1973: *Natural Symbols*. Penguin Books

Douglas Mary 1984:*Purity and Danger*.London m. fl. (ARK Edition)

Gabrielsson Å. & Paulsson M. 1989:"Actors General Conceptions and Strategies for Local Development. An Application of Perspective Text Analysis". *Kognitionssvetenskaplig forskning*, no.28, Lunds universitet

Gehring Gail 1979:*American Civil Religion:An Assessment.* Society for the Scientific Study of Religion, Monograph Series Number 3.

Palme Olof 1968: *Politik är att vilja*

Pétursson P. 1991: "Civilreligion - ett svar på de yttersta frågorna?" i *Svensk teologisk kvartalskrift* (under tryckning).

Pétursson P.(1989): Ekumenik och internationell solidaritet; Svensk civilreligion med två ansikten. Manus, (under omarbetning).

Appendix

t: PALME68
g: Alla block 5030-analys

Text: PALME68
Uppdaterat: (19901024/225107) Underlag: Alla block 5030-analys

Uppdaterat: (19901024/225

KS GROUPED

1 26 58 90 102 14 87 36 57 72 15 62 68 88 48 7 11 40 98 21 93 33 54 77 84 44 38
17 29 59 91 2 18 25 50 65 73 16 63 69 89 49 8 12 41 103 22 94 75 56 78 34 47
19 30 60 95 3 20 27 51 70 80 45 66 85 99 5 9 13 96 104 23 31 76 61 79 42 35
24 52 64 101 4 82 28 55 71 81 46 67 86 100 6 10 39 97 105 92 32 53 74 83 43 37

I	J	COEFF
	3	0.000
48	49	0.021
21	23	0.028
31	32	0.028
35	38	0.028
92	94	0.028
53	54	0.032
14	18	0.043
14	20	0.043
25	27	0.043
25	28	0.043
36	50	0.043
36	51	0.043
55	57	0.043
55	65	0.043
70	71	0.043
70	72	0.043
73	80	0.043
73	81	0.043
82	87	0.043
14	82	0.043
14	25	0.043
36	55	0.043
36	70	0.043
36	73	0.043
14	36	0.043
31	75	0.074
14	15	0.081
14	45	0.082
14	62	0.082
14	66	0.083
14	68	0.083
14	85	0.083
14	88	0.084
14	99	0.084
34	35	0.089
14	48	0.104
2	14	0.123
2	5	0.124
2	8	0.124
2	11	0.125
2	39	0.125
2	96	0.125
2	103	0.125
2	21	0.139
2	92	0.139
2	31	0.149
2	53	0.175
2	74	0.244
2	34	0.291
1	2	0.600

Palme 1968, FIGUREN (50/30)

Avstå från makt (26) — Makt (25) — Demokratins förpliktelse (24) — Kristend. sociala aspekt (23) — Gudsriket och humaniteten (22)

Kyrka för mänskligheten(1)
Kristet politiskt ansvar(3)
Samarbete(4)
Underpriviligerade(5)
Nya testam(6)
Omsorg(7)
Materiell omsorg(8)
Kristen plikt(9)
Historiskt perspektiv(10)

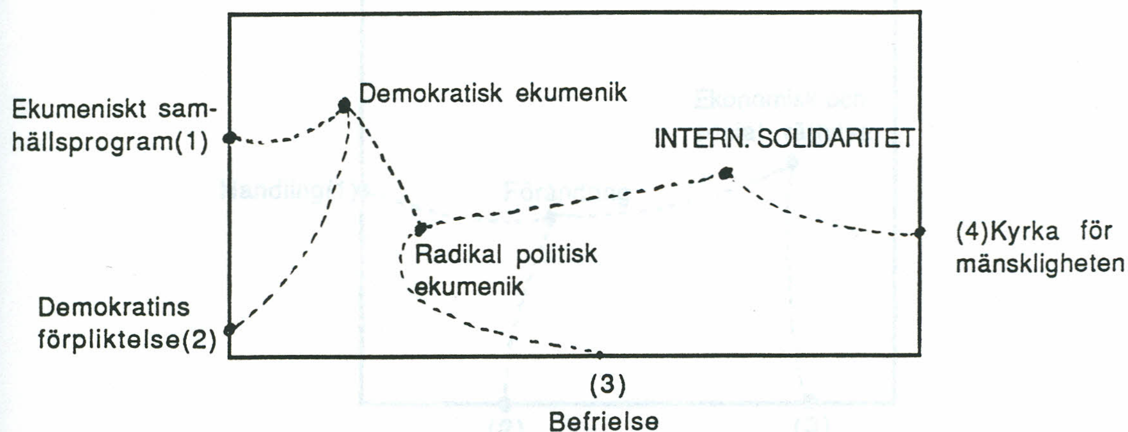
Befrielse
Kristet polit. engagemang
Solidaritet med de svaga
Det kristna budskapet
Kristna läran om den nästa
Diakoni
Utmaning
Kallelse
Kyrkligt program
Samförstånd
Ekum.samarb.
Kyrkl.isolering
Stillast.
Uppvakn.
Vision
Kyrkans sociala roll
Gemenskap
Ställningstagande
Ansvar
Frågetecken
Kristnas insats
Ekum.samhällsprogr.
Demokr. ekumenik
Rad.politisk ekumenik
INTERN. SOLIDARITET

(21)Paradox
(20)Solidaritet
(19)Andlig omprövning
(18)Välkomst
(17)Kyrkans sociala engagem.
(16)Tolkning
(15)Intresse för kyrkan

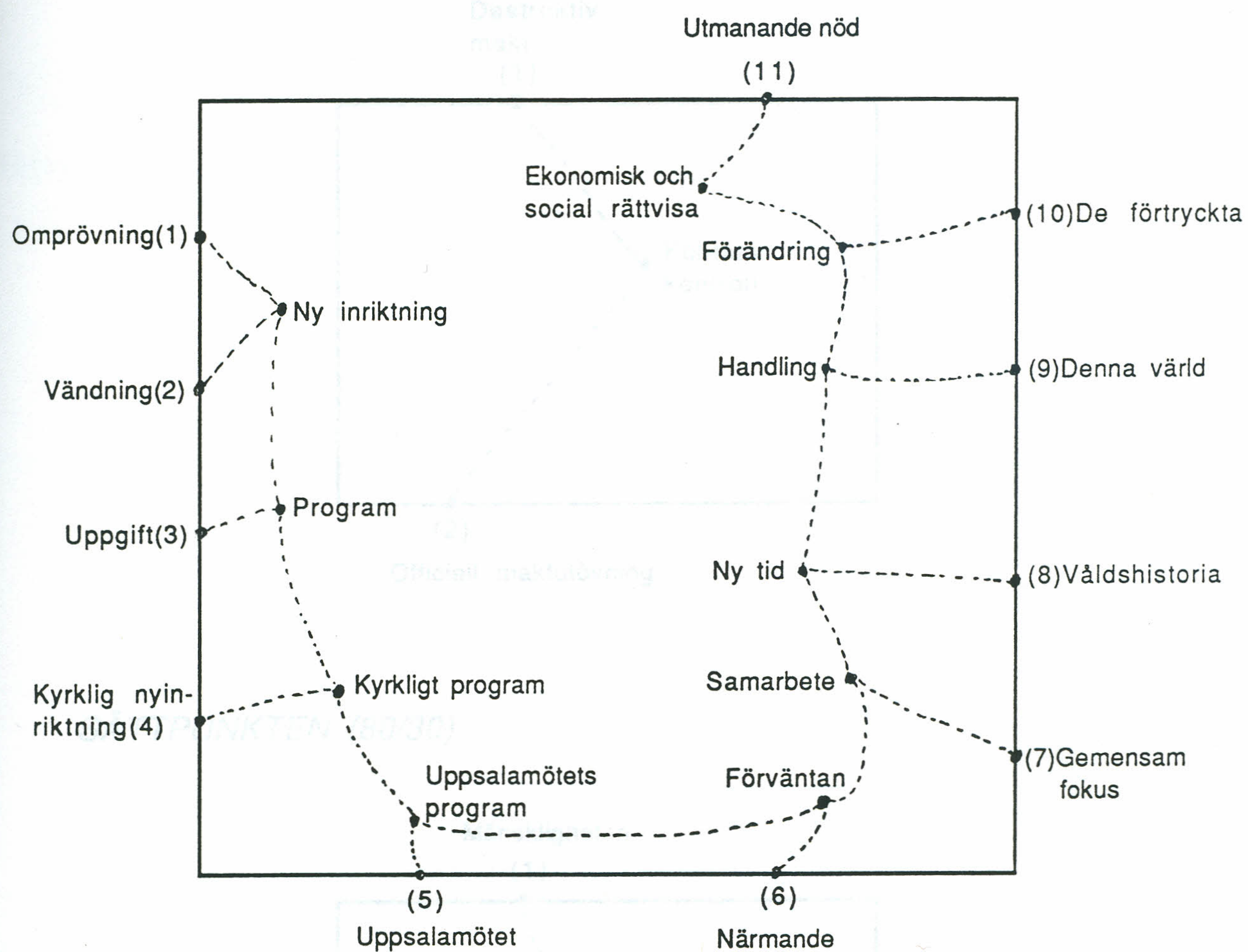
(11) Möjligheter — (12) Samhörighet — (2) Ekumenisk samling — (13) Kyrkans inre angel. — (14) Neutralitet till kyrkan

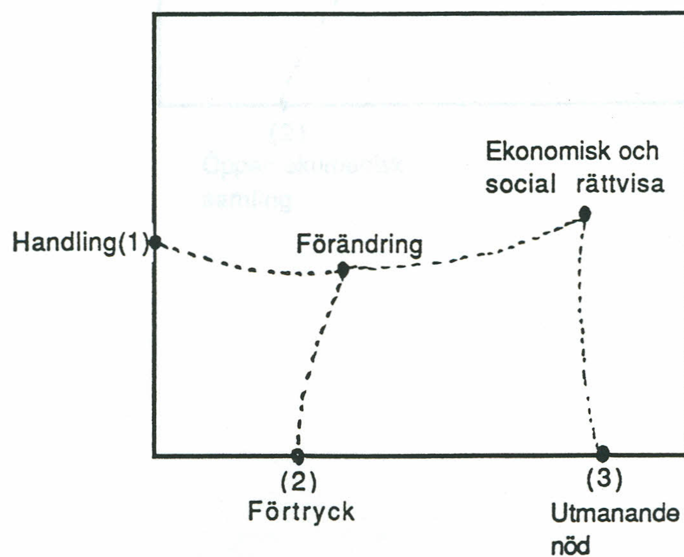
Perspektivet på FIGUREN (30/50)

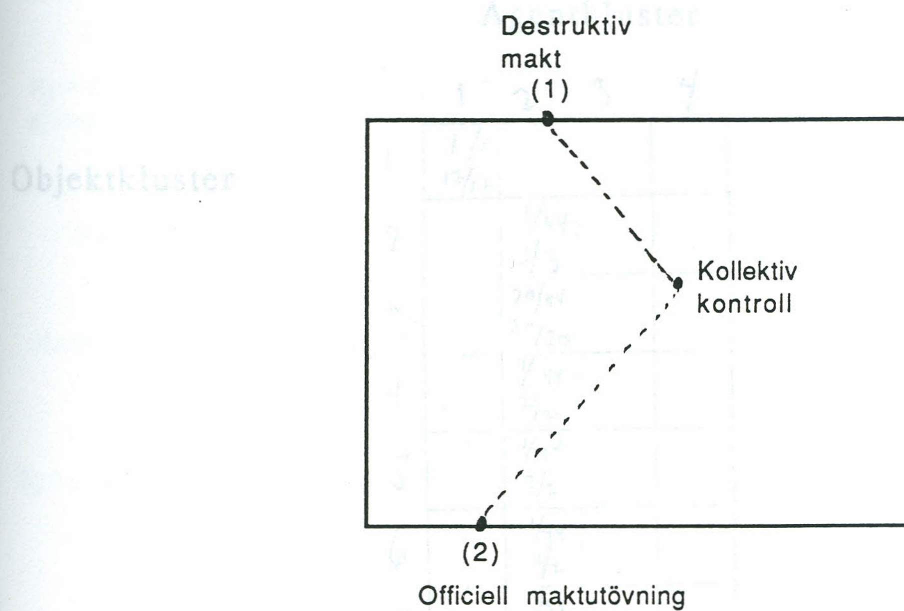
Palme 1968, GRUNDEN (60/30)

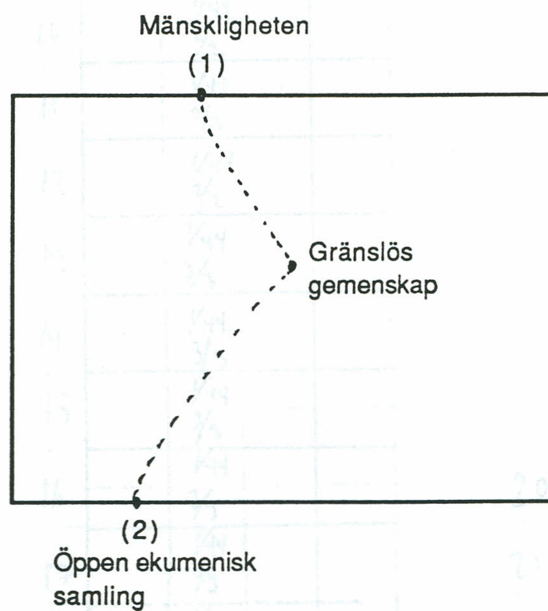

Perspektivet på GRUNDEN (30/60)

Palme 1968, MEDEL (70/30)

SÄTTPUNKTEN (80/30)

Palme 1968, Korrelation mellan agent och objektkluster (figuren och perspektivet)

Agentkluster

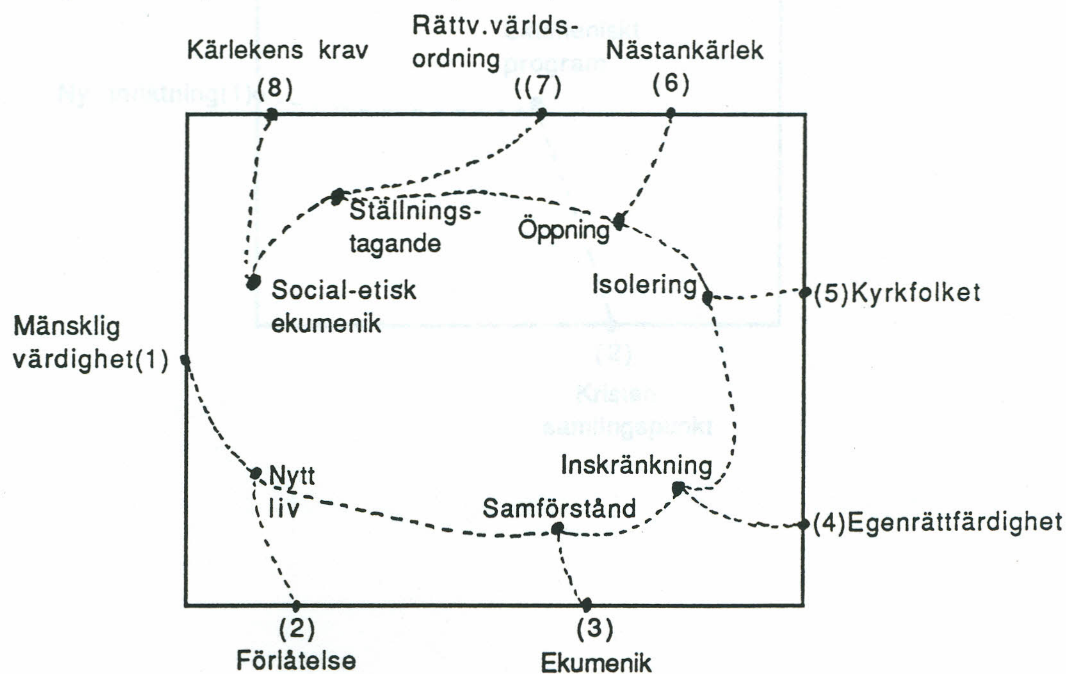
Objektkluster

Objektkluster	1	2	3	4
1	1/1 12/17			
2		1/44 3/3		
3		20/44 20/20		
4		1/44 2/2		
5		1/44 2/2		
6		1/44 2/2		
7		1/44 2/2		
8		1/44 2/2		
9		1/44 2/2		
10		1/44 2/2		
11		1/44 2/2		
12		1/44 2/2		
13		1/44 3/3		
14		1/44 3/3		
15		1/44 3/3		
16		1/44 3/3		
17		1/44 3/3		
18		1/44 3/3		
19	1/1	1/44 3/4		
20		2/44 3/3		
21		2/44 3/3		
22		1/44 2/2		
23	1/1	1/44 4/4		
24			1/1 6/6	
25				1/1 5/5
26		1/44 3/3		1/1 2/2

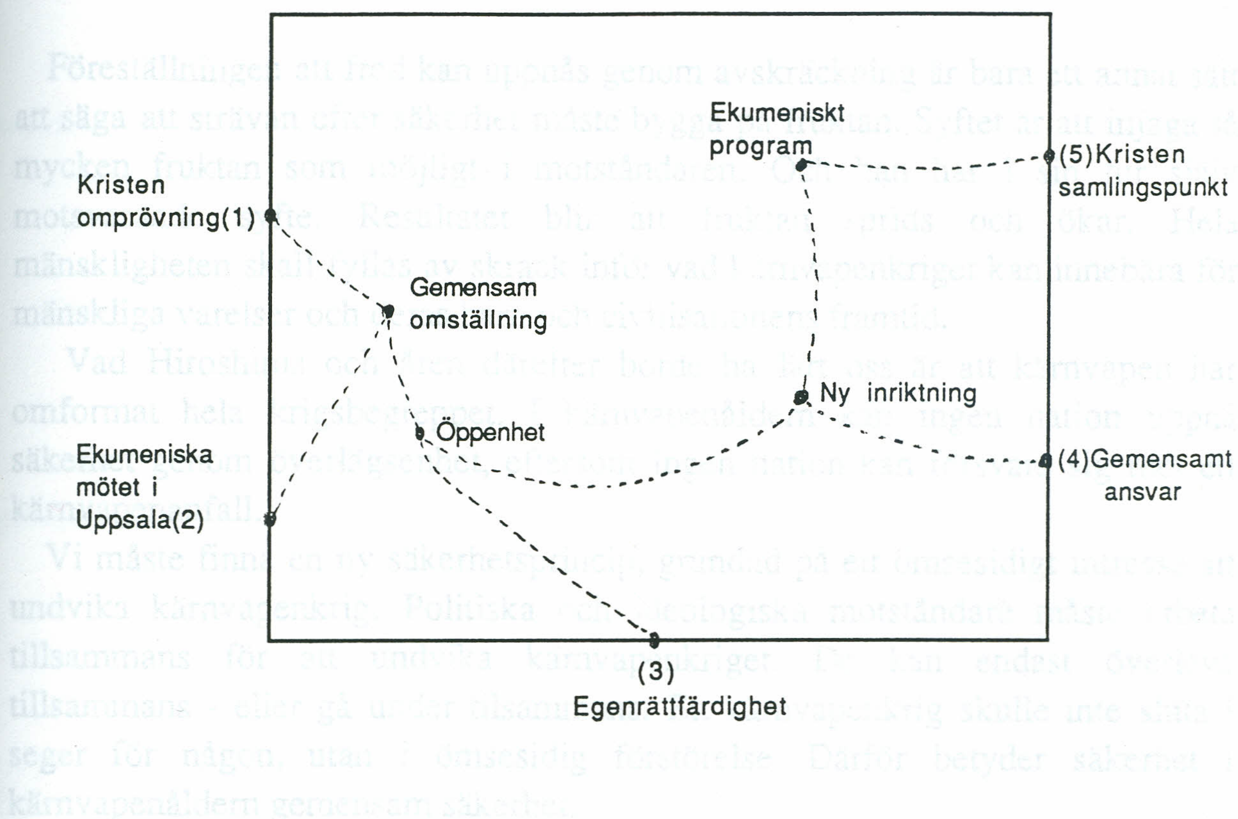
Josefson 1968, FIGUREN (50/30)

Kärlekens krav (20)
Rättvis världs-ordning (19)
Ställnings-tagande (18)
Kristi efterfölj. (17)
Vi (16)
Kyrkans självprövning(1)
Uppgörelse(2)
Konkret hjälp(3)
Kyrka utan gud(4)
Inskränkt kyrka (5)
Den kristna kärleken(6)
(15)Egenrätt-färdighet
(14)Ekumenik
(13)Kyrkans felbedömning
(12)Kyrk-folket
(11)Förlåt-else
(7) Kyrkans självprövning
(8) Krav om ställnings-tagande
(9) Solidaritet med syndiga och fattiga
(10) Upprättelse
Intern kristen rörelse
Kärlekshandl.
Nästankärl.
Kyrkl. förnyelse
Aktivism
Inskränkning
Nya vägar
Kyrkl.social program
Social-etisk ekumenik (Life and Work)
Misstag
Kyrka på villo-vägar
Egenrättf.
Prövning
Nytt liv
Ny inställning
Konfrontation
Engagem:
Kyrka för fattiga
Mänskl. värdigh.

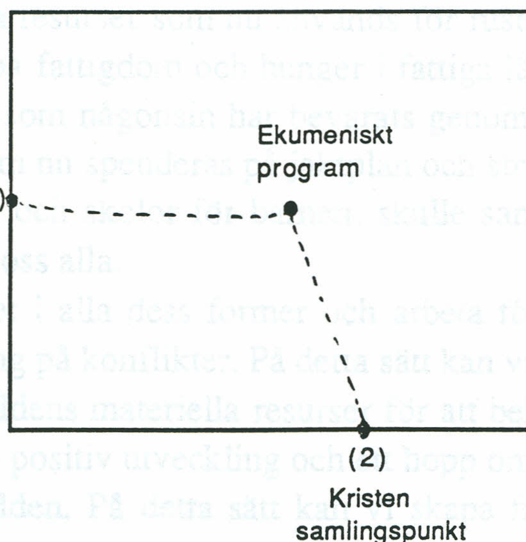
Perspektivet på FIGUREN (30/50)

Josefson 1968, GRUNDEN (60,30)

Perspektivet på GRUNDEN (30/60)

Palmes tal till den kristna världskonferensen Liv och Fred i Uppsala 1983

Föreställningen att fred kan uppnås genom avskräckning är bara ett annat sätt att säga att strävan efter säkerhet måste bygga på fruktan. Syftet är att injaga så mycken fruktan som möjligt i motståndaren. Och han har i sin tur själv motsvarande syfte. Resultatet blir att fruktan sprids och ökar. Hela mänskligheten skall fyllas av skräck inför vad kärnvapenkriget kan innebära för mänskliga varelser och deras barn och civilisationens framtid.

Vad Hiroshima och åren därefter borde ha lärt oss är att kärnvapen har omformat hela krigsbegreppet. I kärnvapenåldern kan ingen nation uppnå säkerhet genom överlägsenhet, eftersom ingen nation kan försvara sig mot ett kärnvapenanfall.

Vi måste finna en ny säkerhetsprincip, grundad på ett ömsesidigt intresse att undvika kärnvapenkrig. Politiska och ideologiska motståndare måste arbeta tillsammans för att undvika kärnvapenkriget. De kan endast överleva tillsammans - eller gå under tilsammans. Ett kärnvapenkrig skulle inte sluta i seger för någon, utan i ömsesidig förstörelse. Därför betyder säkerhet i kärnvapenåldern gemensam säkerhet.

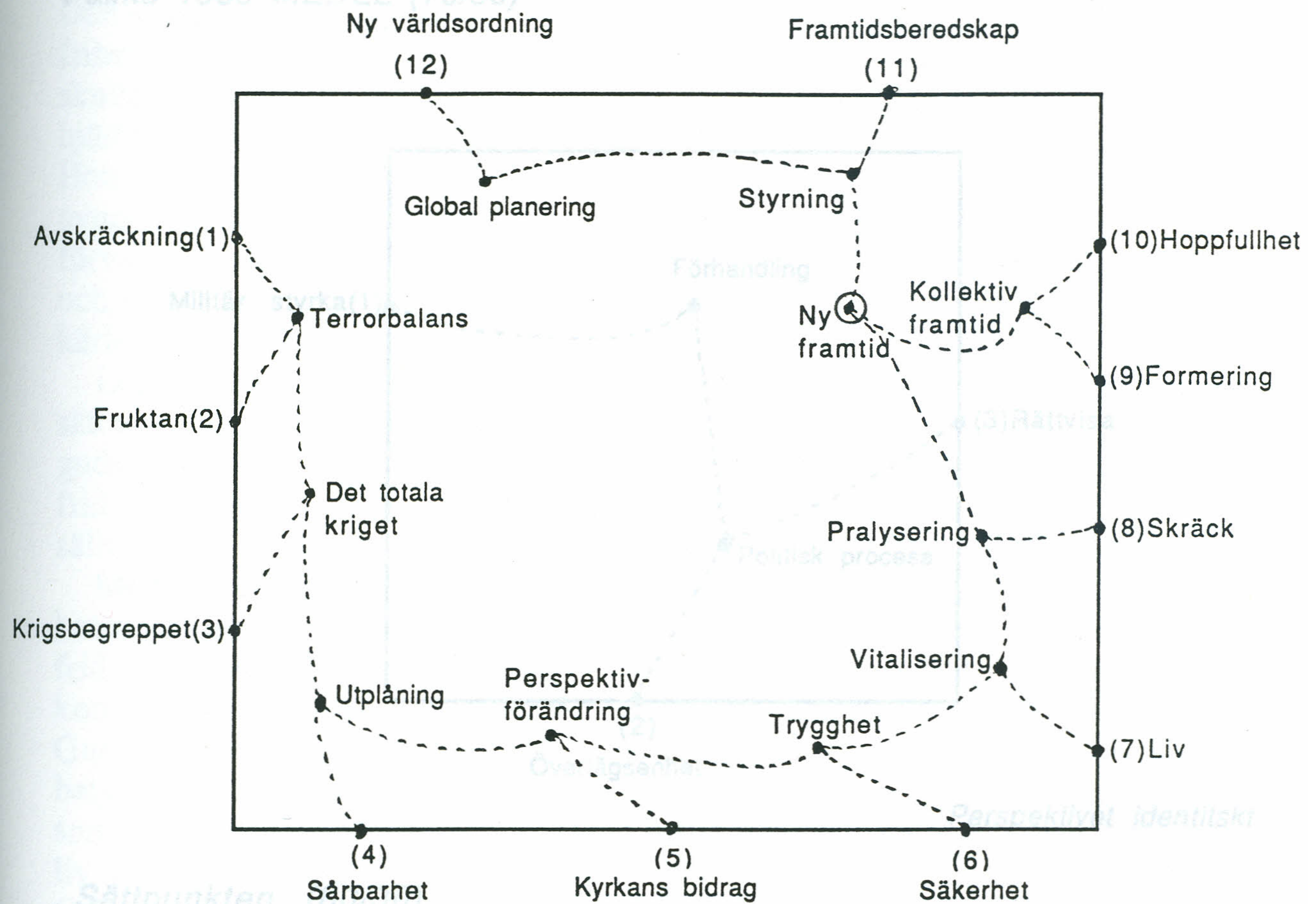
Folk söker efter ett alternativ. De längtar efter en annan framtid, där de kan leva inte i fruktan utan i hopp och förtröstan, där man har goda skäl att hoppas på framtiden, på att hjälpa och bistå varandra. I arbetet på att förverkliga denna tro kan kyrkan ge ytterligare ett viktigt bidrag till fredsprocessen. Det gäller liv och fred. Om de enorma resurser som nu används för rustningar i stället kunde användas för att bekämpa fattigdom och hunger i fattiga länder, skulle vi kunna rädda många fler liv än som någonsin har bevarats genom militärt försvar. Om vi använde de pengar som nu spenderas på jaktplan och stridsvagnar och raketer på bibliotek och apotek och skolor för barnen, skulle sannerligen denna värld vara en säkrare plats för oss alla.

Vi måste avsky våldet i alla dess former och arbeta för dialog och fredliga förhandlingar som lösning på konflikter. På detta sätt kan vi skapa fred.

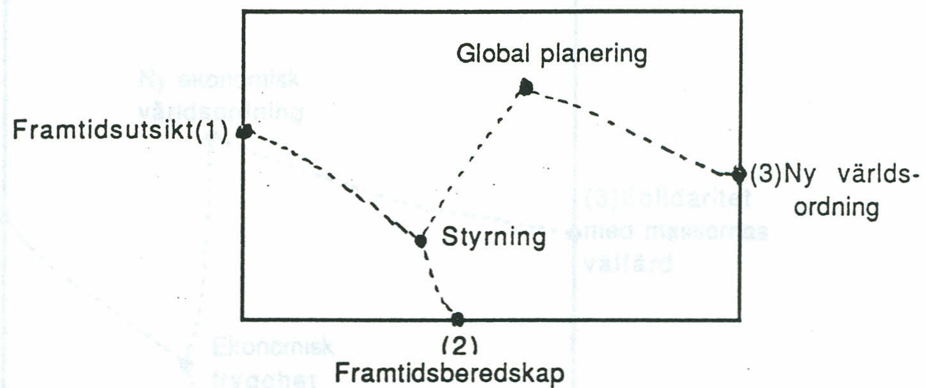
Vi måste använda världens materiella resurser för att bekämpa fattigdom och svält, för att befrämja en positiv utveckling och ett hopp om en bättre framtid för de stora massorna i världen. På detta sätt kan vi skapa fred med rättvisa och bevara och främja livet.

Med påven Paulus VI:s ord i hans Populorum Progressio: " Fredens nya namn är rättvisa ".

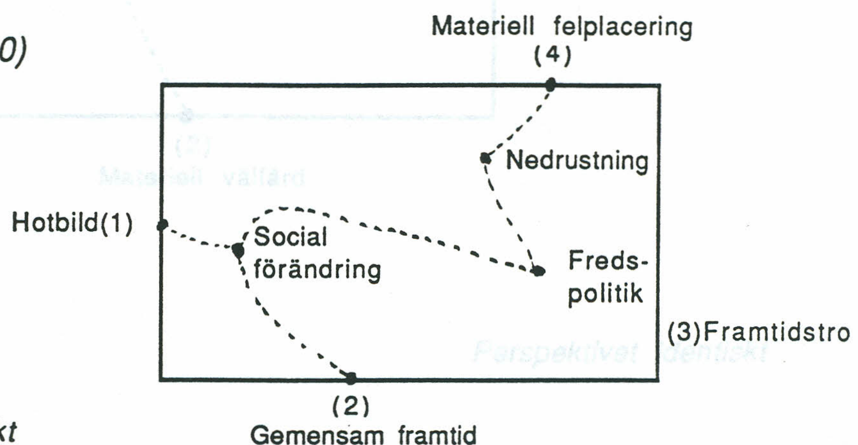
Palme 1983 FIGUREN (50/30)

Perspektivet på FIGUREN (30/50)

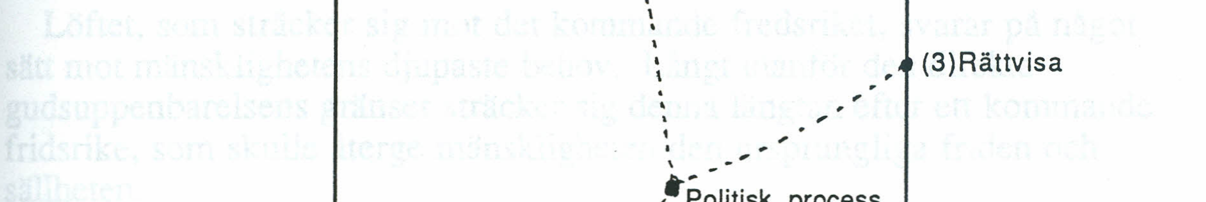

GRUNDEN (60/30)

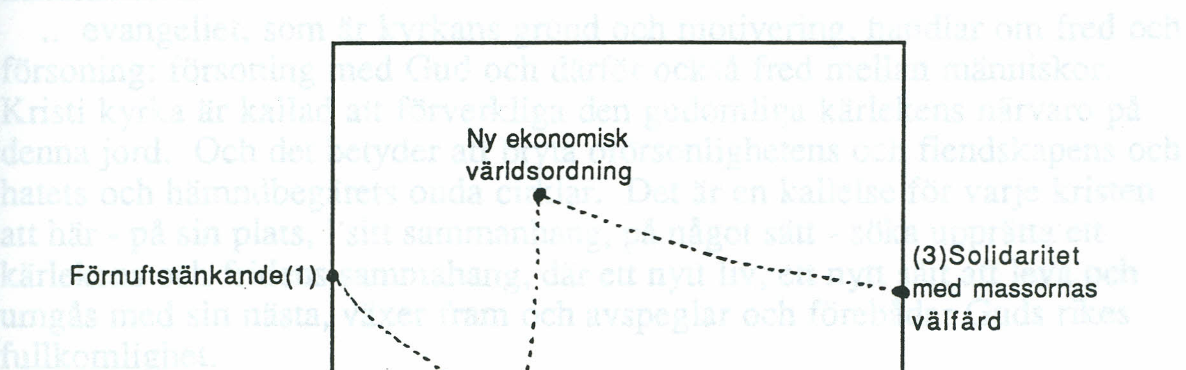

Perspektivet identiskt

Palme 1983 MEDEL (70/30)

Perspektivet identitskt

Sättpunkten (80/30)

Perspektivet identiskt

Ärkebiskop Olof Sundbys öppningsanförande i Uppsala domkyrka 1983:

Den kommande frälsningen, den väntade Befriaren skulle inte bara betyda frihet och oberoende för ett litet folk, omgivet av mäktiga fiender. Den skulle också betyda nyskapelse av människosläktets villkor. Dess innersta hjärtpunkt var en förändring av människans ställning inför Gud, sin Skapare. Hon skulle inte längre vandra egna vägar, söka sitt eget bästa, i kiv och avund stå efter nästans egendom. Hennes innersta, hennes hjärta skulle förvandlas; det skulle inte längre vara ett stenhjärta, utan ett levande mjukt och känsligt hjärta (Hes. 11:19). Kärleken till Gud skulle förenas med kärlek till nästan.

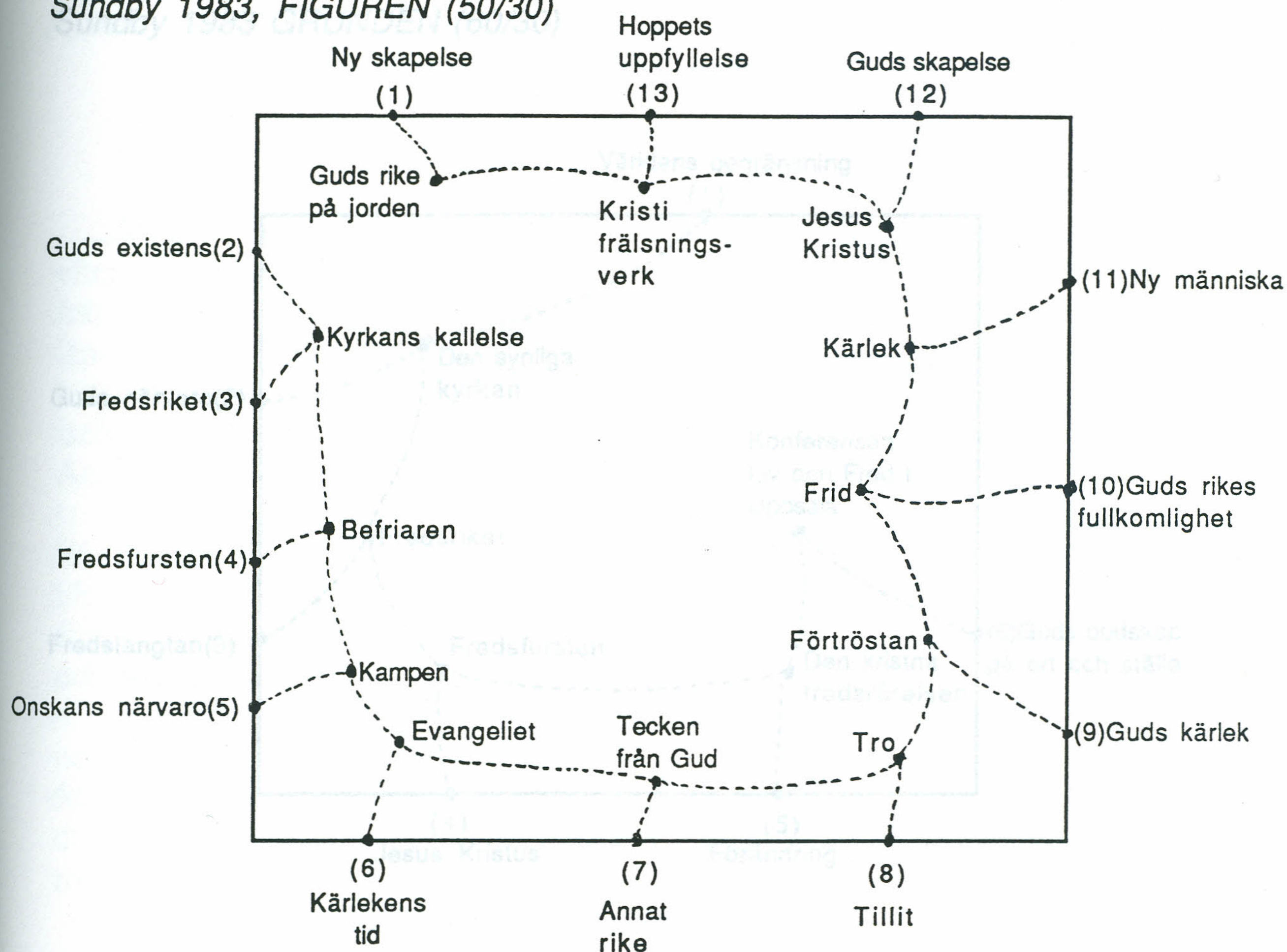
Löftet, som sträcker sig mot det kommande fredsriket, svarar på något sätt mot mänsklighetens djupaste behov. Långt utanför den direkta gudsuppenbarelsens gränser sträcker sig denna längtan efter ett kommande fridsrike, som skulle återge mänskligheten den ursprungliga friden och sällheten.

Med Jesus Kristus kom löftets fullbordan, profetians uppfyllelse. Vid hans födelse sjöng himmelens änglar om ära åt Gud i höjden men också om frid på jorden. Han var den utlovade fredsfursten. Det rike, som han var kommen att upprätta, var av annat slag än denna världens riken. Det var ett Guds rike med fred, frihet, rättfärdighet, rättvisa och människovärde. Det betydde livets fullhet, den återställda och förnyade skapelsen. Mäniskor, som satte sin tro och sin förtröstan på Jesus Kristus, fick del i detta förnyade liv, som också betydde kärlek, frid, och försonlighet mellan människorna. Och de skulle på ett begynnande sätt förverkliga Guds rike bland människorna.

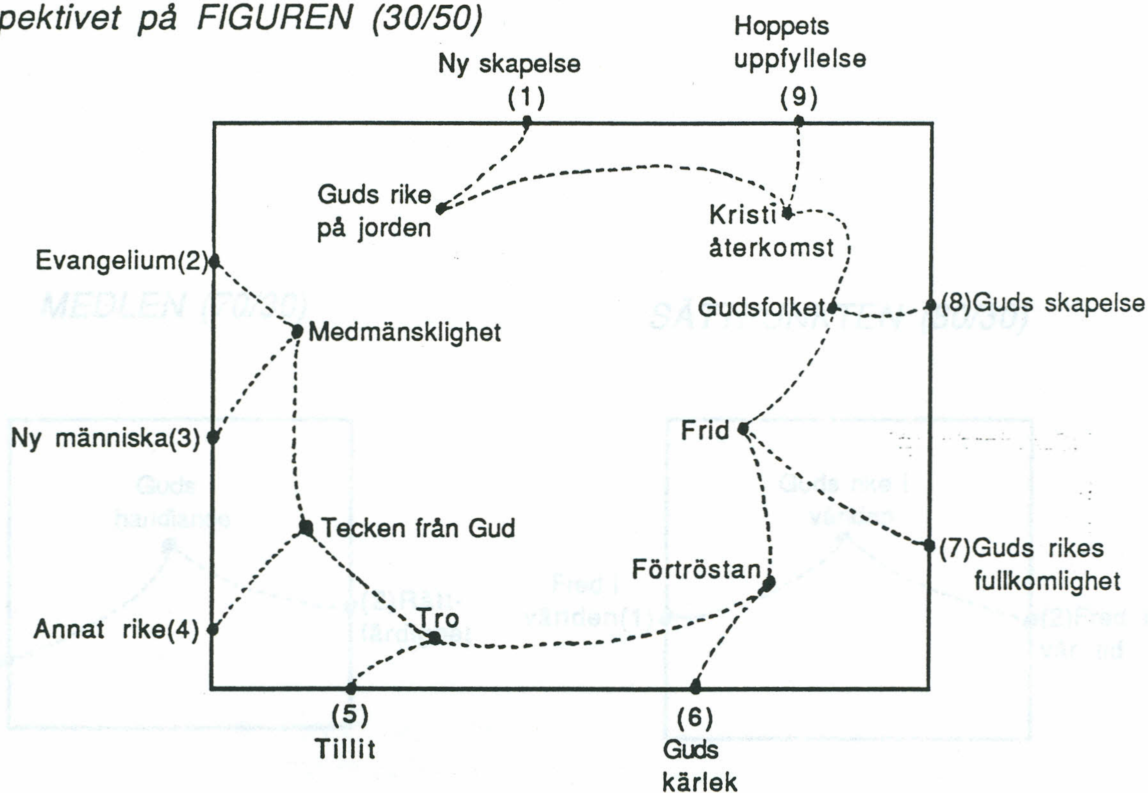
.. evangeliet, som är kyrkans grund och motivering, handlar om fred och försoning: försoning med Gud och därför också fred mellan människor. Kristi kyrka är kallad att förverkliga den gudomliga kärlekens närvaro på denna jord. Och det betyder att bryta oförsonlighetens och fiendskapens och hatets och hämndbegärets onda cirklar. Det är en kallelse för varje kristen att här - på sin plats, i sitt sammanhang, på något sätt - söka upprätta ett kärlekens och fridens sammahang, där ett nytt liv, ett nytt sätt att leva och umgås med sin nästa, växer fram och avspeglar och förebådar Guds rikes fullkomlighet.

Det är i Hans namn, i Hans tecken, som vi frimodigt vill arbeta för fredens sak i en tid, när Guds mänsklighet på så många sätt är hotad av undergångens och fördärvets makter. Det är i Hans namn, som vi frimodigt samlas här i Uppsala. för att upprätta ett hoppets tecken för vår tids människor. Det betyder också att vi med våra hjärtan och sinnen vänder oss mot framtiden och mot den punkt, där det eviga fridsriket skall upprättas genom Guds maktfyllda gärning.

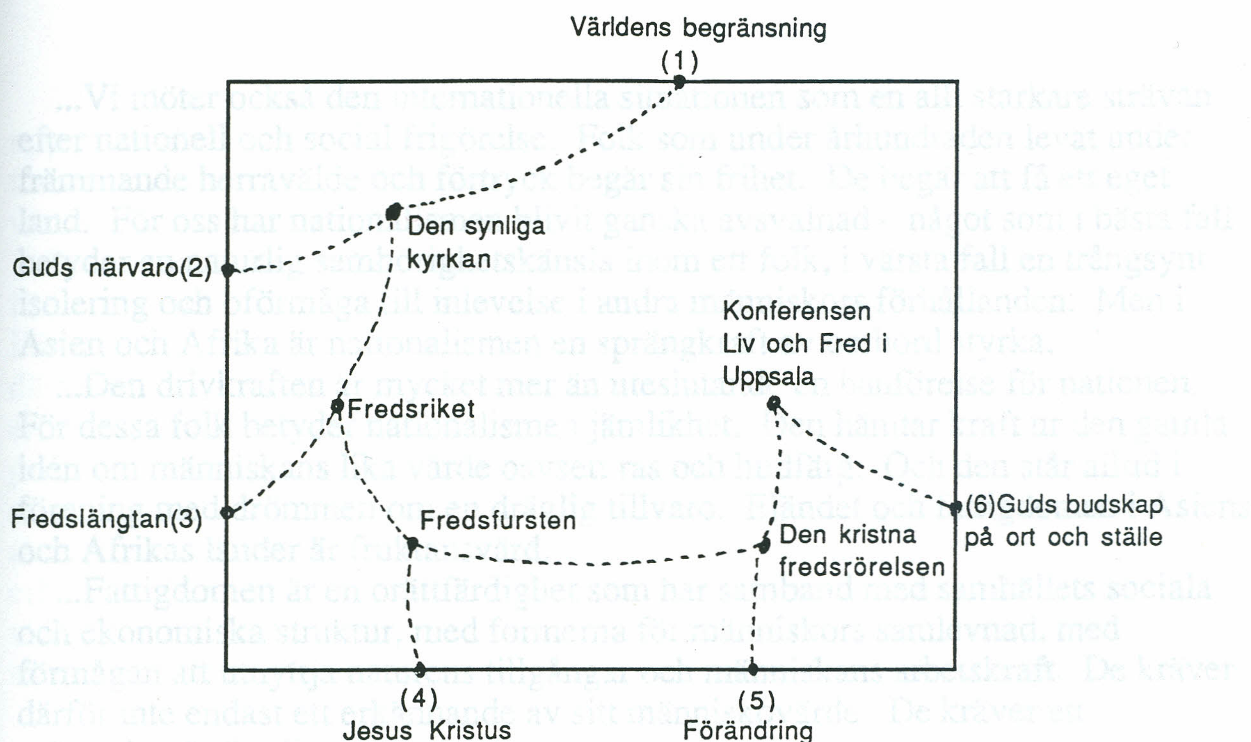
Sundby 1983, FIGUREN (50/30)

Perspektivet på FIGUREN (30/50)

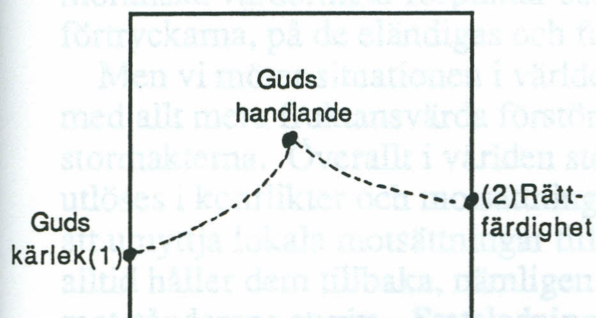

Sundby 1983 GRUNDEN (60/30)

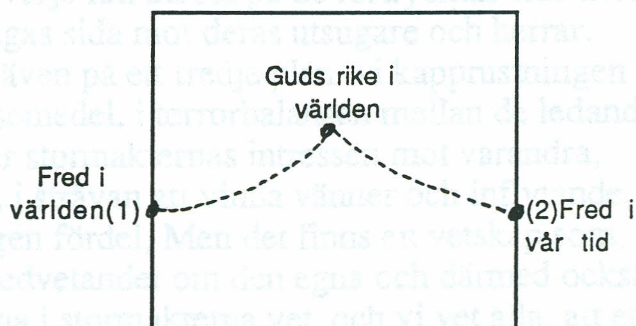

Perspektivet saknas - eller är identiskt

MEDLEN (70/30)

Perspektivet identiskt

SÄTTPUNKTEN (80/30)

Perspektivet identiskt

Palmes tal 1965:

...Vi möter också den internationella situationen som en allt starkare strävan efter nationell och social frigörelse. Folk som under århundraden levat under främmande herravälde och förtryck begär sin frihet. De begär att få ett eget land. För oss har nationalismen blivit ganska avsvalnad – något som i bästa fall betyder en naturlig samhörighetskänsla inom ett folk, i värsta fall en trångsynt isolering och oförmåga till inlevelse i andra människors förhållanden. Men i Asien och Afrika är nationalismen en sprängkraft av oerhörd styrka.

...Den drivkraften är mycket mer än uteslutande en hänförelse för nationen. För dessa folk betyder nationalismen jämlikhet. Den hämtar kraft ur den gamla idén om människans lika värde oavsett ras och hudfärg. Och den står alltid i förening med drömmen om en dräglig tillvaro. Eländet och fattigdomen i Asiens och Afrikas länder är fruktansvärd.

...Fattigdomen är en orättfärdighet som har samband med samhällets sociala och ekonomiska struktur, med formerna för människors samlevnad, med förmågan att utnyttja naturens tillgångar och människans arbetskraft. De kräver därför inte endast ett erkännande av sitt människovärde. De kräver ett människovärdigt liv.

Därför är kampen för nationell frihet oupplösligen förbunden med strävan till social och ekonomisk frigörelse.

Denna strävan till frigörelse sätter sin prägel på världen av i dag. Vi lever mitt uppe i den. Den har gått framåt i allt snabbare tempo. Vi måste lära leva med den och kanske också för den.

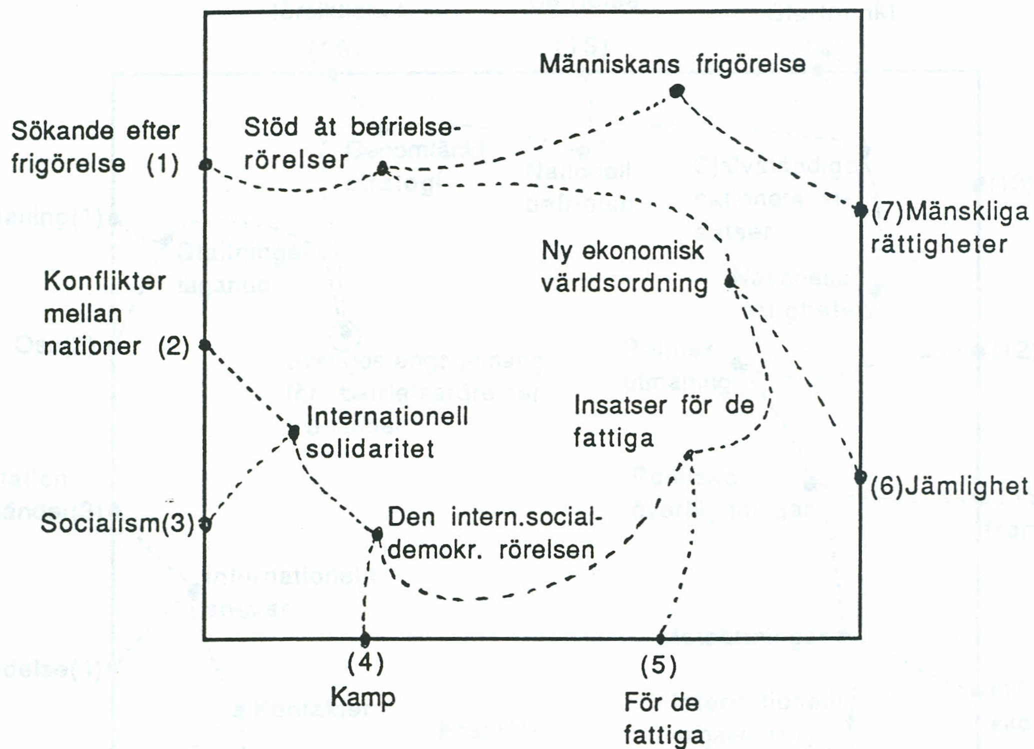
Ty mycket av detta bör vi känna igen. Det vi möter ute i världen är i stort sett den franska revolutionens gamla paroller om frihet och jämlighet och broderskap. Det vi bevittnar är en folkens resning mot de privilegierade grupperna. Det vi lyssnar till är samma krav på frihet och jämlikhet för de stora massorna av befolkningen som en gång tände hoppet och stimulerade framtidstron hos den framväxande arbetarrörelsen i Europas länder. Skillnaden är att kraven i dag åtminstone delvis riktas mot oss. Den demokratiska socialismens grundläggande moraliska värderingar förpliktar oss i varje fall att stå på de förtrycktas sida mot förtryckarna, på de eländigas och fattigas sida mot deras utsugare och herrar.

Men vi möter situationen i världen även på ett tredje plan – i kapprustningen med allt mera fruktansvärda förstörelsemedel, i terrorbalansen mellan de ledande stormakterna. Överallt i världen stöter stormakternas intressen mot varandra, utlöses i konflikter och motsättningar, i strävan att vinna vänner och inflytande, i att utnyttja lokala motsättningar till egen fördel, Men det finns en vetskap som alltid håller dem tillbaka, nämligen medvetandet om den egna och därmed också motståndarens styrka. Statsledningarna i stormakterna vet, och vi vet alla, att ett storkrig i vätevapnens tid betyder förödelse och förintelse.

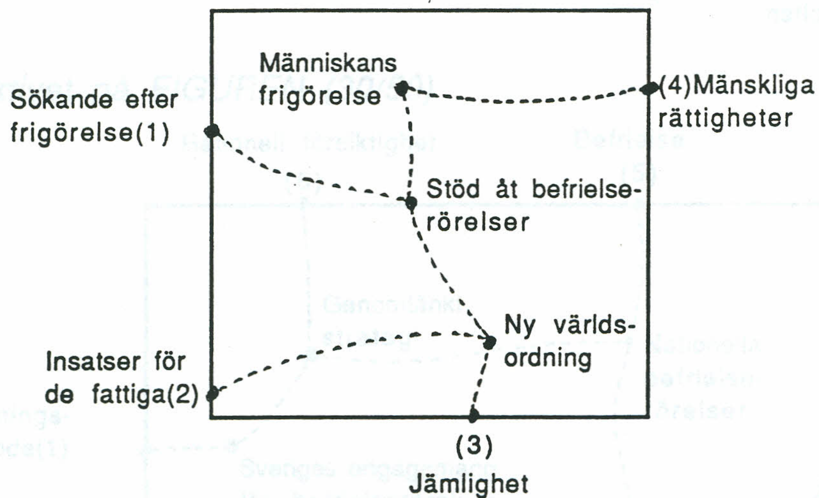
...Att förena fred och frigörelse är ett stort dilemma i dagens värld. Den uppgiften löser man inte med enkla slagord eller med spelteoretiska övningar under objektivitetens täckmantel. Det krävs förnuft men också moraliska värderingar som grund för handlandet.

Som nästan alltid i akuta situationer söker man en lösning i förhoppningen om förhandlingar och i det bräckliga stöd som en internationell rättsordning ger. Förhandlingar är ett slitet ord. Kanske därför att de så ofta mysslyckats. Kanske därför att de stundom använts som en fasad för att befästa det bestående eller för en respit inför det oundvikliga. Vi känner också den mur av procedur och prestige som omger varje konferensbord innan samtalen kan börja. Men samtidigt har vi lärt oss – i en värld där total seger eller totalt nederlag blivit en absurditet – att förhandlingen är vårt hopp om en väg til fred. Vi har också av erfarenhet lärt oss att det kan bli en förhandling till förändring. Erfarenheten visar att en förhandling sällan löser alla problem. Den blir framförallt en startpunkt, där utvecklingen själv därefter får staka vägen mot framtiden.

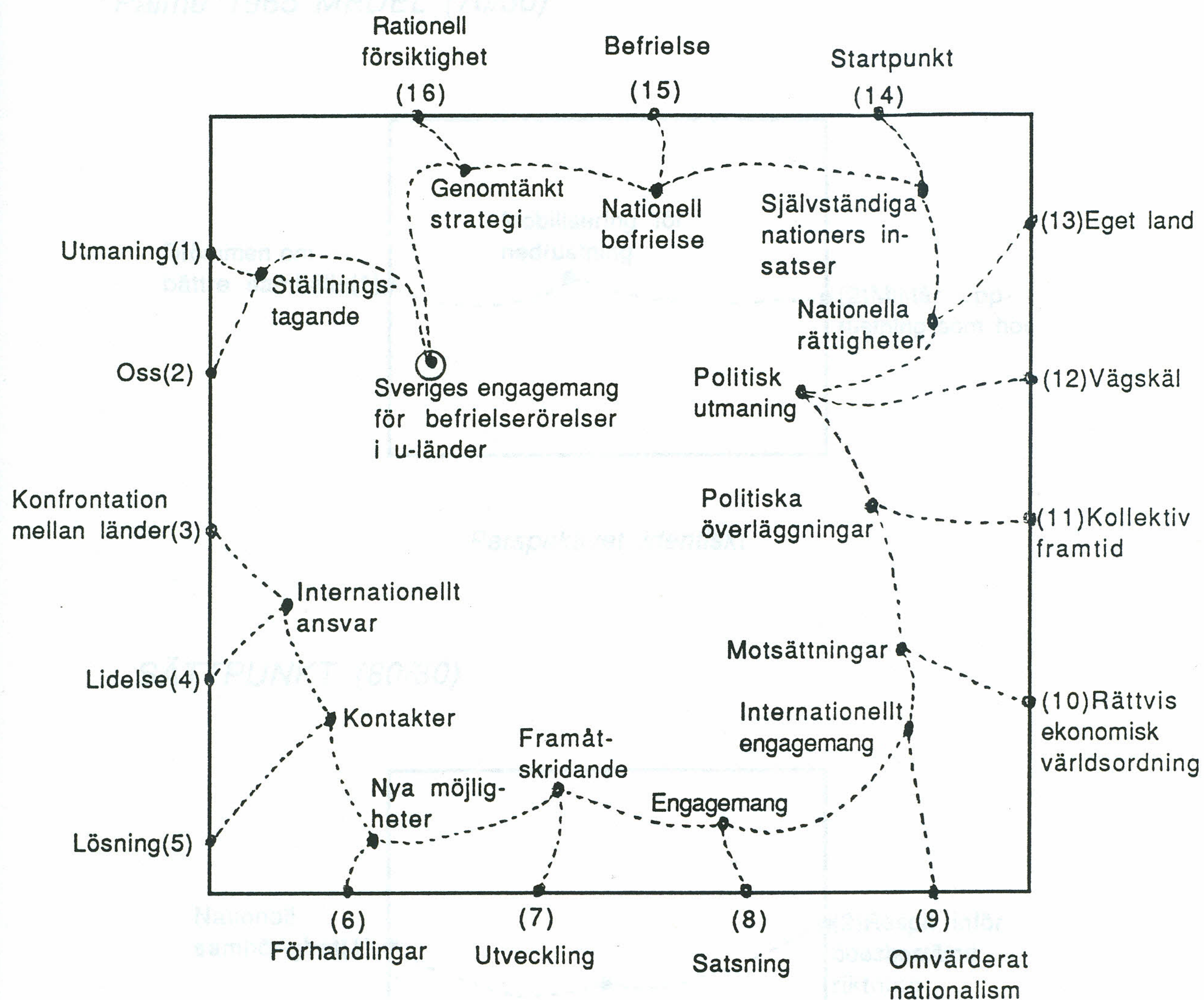
Palme 1965 GRUNDEN (60/30)

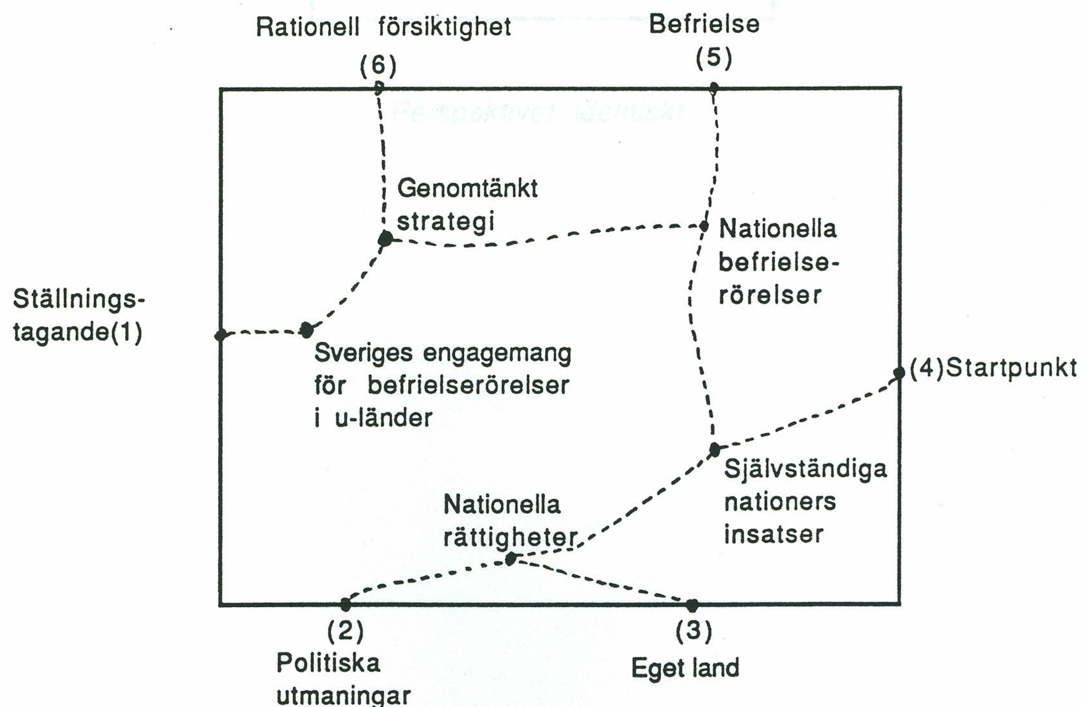

Perspektivet på GRUNDEN (60/30)

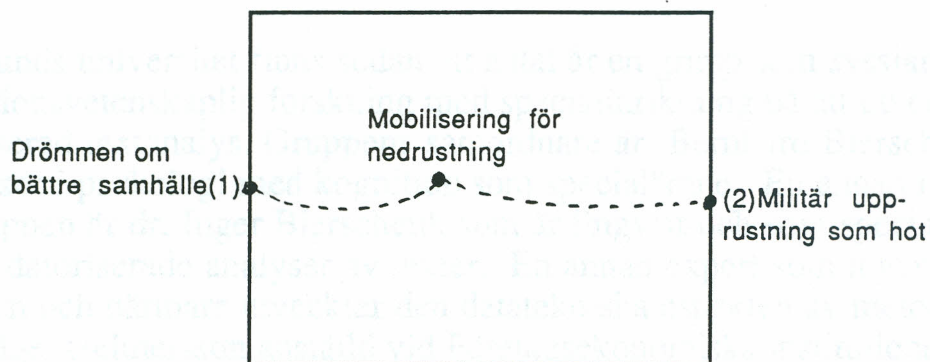
Palme 1965 FIGUREN (50/30)

Perspektivet på FIGUREN (30/50)

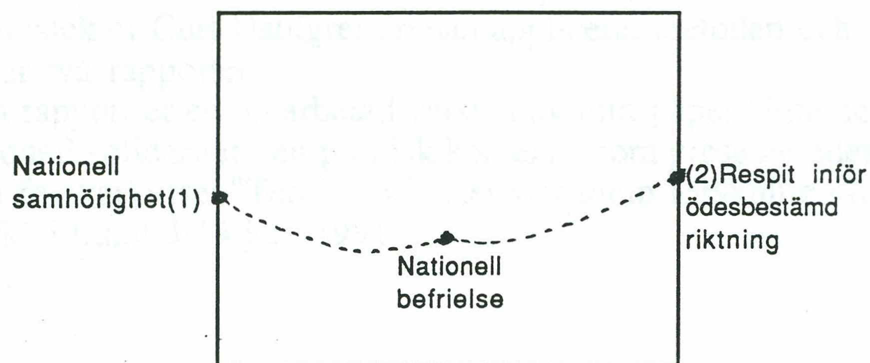

Palme 1965 MEDEL (70/30)

Perspektivet identiskt

SÄTTPUNKT (80/30)

Perspektivet identiskt